

ISD

Powering solutions
to extremism
and polarisation

СТУДИЈА ЗА ОТПОРНОСТА НА ЗАЕДНИЦАТА

КУМАНОВО, СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Симеон Дукиќ, Тим Хулс, Даниел Хутон

Табела

Признанија	<u>1</u>
Апстракт	<u>1</u>
Вовед	<u>2</u>
Методологија	<u>3</u>
Клучни наоди	<u>4</u>
Препораки	<u>6</u>
Длабински: Разгледување на наодите и заклучоците	<u>8</u>
- Отпорноста кон насилниот екстремизам е релативно висока во Куманово	<u>8</u>
- Отпорноста кон насилниот екстремизам варира во различни населби во Куманово	<u>10</u>
- Слабите односи меѓу жителите на Куманово и органите на власта имаат значителни негативни последици врз отпорноста кон насилниот екстремизам во општината	<u>11</u>
- Врз отпорноста во Куманово негативно влијае недостатокот на кохезија меѓу заедниците во општината	<u>14</u>
- Довербата на јавноста во одговорот на локалните власти, училиштата и верските институции кон насилниот екстремизам има значително влијание врз отпорноста во Куманово	<u>17</u>
- Јавното мислење е еднакво поделено околу тоа колку добро локалните власти, училиштата и верските институции се зафаќаат со социјалните проблеми како нетолеранцијата и омразата во Куманово	<u>18</u>
- Граѓаните на Куманово имаат ограничена свест за телата што се наменети за да превенираат насилен екстремизам во општината	<u>20</u>
- Жителите на Куманово најверојатно би им се обратиле на локалните власти и на полицијата кога би искусиле или посведочиле дискриминација и омраза	<u>22</u>
- Жителите на Куманово најверојатно би ги контактирале локалните власти и полицијата доколку некој кого познаваат постапува дискриминаторски или омраза	<u>23</u>
Наредни чекори	<u>24</u>
Анекс 1: Целосна методологија - Студија за отпорноста на заедницата во Куманово	<u>25</u>
Анекс 2: Прашалник/анкета	<u>35</u>

Признанија

Би сакале да му се благодариме на Институтот за политички истражувања - Скопје (ИПРС) за нивната професионалност и поддршка во текот на спроведувањето на истражувањето и анализата на резултатите. Покрај тоа, би сакале да му изразиме благодарност на професорот Ветон Љатифи, нашиот локален координатор за превенција за програмските активности во Куманово, за неговите вредни увиди кои дадоа придонес кон овој извештај. Дополнително, би сакале да му се благодариме на Бесим Догани, нашиот локален координатор за превенција за поддршката при процесот на изработка на извештајот и преглед на преводите.

Треба да се напомене дека ова дело е првично напишано на англиски јазик, а потоа е преведено на македонски и албански јазик. Голема благодарност до нашите преведувачи, Јасна Шоптрајанова и Арменд Нухиу, кои постигнаа успешно да ја преведат сложената студија без таа да изгуби никакво значење. Конечно, им благодариме на Сузана Вајт за нејзините брилијантни вештини за лектурирање и на Ахмад Тарек за прекрасниот дизајн даден на оваа студија.

Апстракт

Како дел од регионалните активности на Мрежата на силни градови (Strong Cities Network (SCN)) во Куманово, Северна Македонија, Институтот за стратешки дијалог (ISD) спроведе репрезентативно истражување на населението, за подобро да ја разбере локалната динамика на отпорност. Наодите од оваа студија ќе служат како база на податоци за да се обмислат и таргетираат активностите на Акцискиот тим во заедницата (АТЗ) наведени во Локален акциски план за превенција на насилниот екстремизам. Покрај ова, овие податоци служат како основа за отпорноста на заедницата наспроти која може да се вреднуваат ефектите од превентивните мерки во општината. Истражувањето покажува дека населението на Куманово е релативно отпорно, при што најголемите разлики во оценките за отпорност се засновани на возраста на поединецот и населбата во која живее. Истражувањето, исто така, покажува дека отпорноста на заедниците во Куманово е под најголемо влијание од нивната доверба во јавните институции.

Вовед

Во рамки на својата регионална програма за Западниот Балкан, Мрежата на силни градови (Strong Cities Network, SCN) на Институтот за стратешки дијалог (ISD) во партнерство со Општината Куманово поддржува интердисциплинарни и пристапи составени од повеќечинители кон превенцијата и спречувањето на насилниот екстремизам (П/СНЕ). За да се постигне таа цел, SCN го поддржи основањето на локалната мрежа за превенција, наречена Акциски тим во заедницата (АТЗ), со мандат да развива и спроведува мерки врз основа на политиките за јакнење на социјалната кохезија и градење на отпорноста на заедницата кон омраза, поларизација и екстремизам. Членовите на АТЗ учествуваа на активности за зајакнување на нивните капацитети преку кои стекнаа техничка експертиза и го унапредија своето познавање на темата, со цел креирање на Локален акциски план за П/СНЕ што беше последователно формално усвоен од страна на Локалниот совет за превенција на Куманово. Во моментот, SCN ги поддржува членовите на АТЗ другите локални чинители за успешно да ги спроведат клучните активности во заедницата преку коишто се остваруваат приоритетните области и цели на акцискиот план.

За успешна евалуација на проектот, SCN разработи прашалник за да го измери влијанието на активностите на АТЗ на ниво на целата заедница. Составен од две поглавја, тој ги мери свеста за, и ставовите кон, насилниот екстремизам и превенцијата од страна на локалните власти; и отпорноста на заедницата кон радикализација. Истражувањето ќе биде спроведено двапати, со цел да се утврдат првичните параметри (baseline) на почетокот на проектот, а потоа завршните параметри (endline) во конечната фаза на проектот, со цел да се измерат промените во отпорноста на заедницата и перцепциите кон екстремизмот. Овој извештај ги претставува нашите првични наоди.

Методологија

Истражувањето беше спроведено во партнерство со Институтот за политички истражувања - Скопје (ИПИС), организација за истражување и анкетање со седиште во Скопје, Северна Македонија. ИПИС беше одговорен за анкетање на непристрасен и репрезентативен примерок на поединци на возраст од 15 години и постари, од општината Куманово, преку телефонски интервјуа. ИПИС собра 1052 валидни одговори, од кои 797 беа на македонски, а 255 на албански јазик. Големината на примерокот беше селектирана за да биде репрезентативна за популацијата што живее на територијата на Општина Куманово; оттука, наодите од примерокот може да се користат како проценки кои ја отсликуваат целата популацијата на општина Куманово. Дополнително, сите наоди од ова истражување се статистички значајни, освен ако не е истакнато поинаку. Телефонските интервјуа се спроведоа помеѓу 10 и 25 февруари 2020 година, во истиот период кога АТЗ беше во процес на планирање на своите први активности во заедницата. Последователно, првичните резултати на секоја од спроведените активности од локалниот акциски план за П/СНЕ треба да се документираат во истражувањето за завршните параметри (endline), кое ќе биде спроведено во јули 2021 година.

Прашалникот се состои од 30 прашања од кои дел се изработени посебно за оваа потреба од страна на ISD, а другите се од една етаблирана атитудинална скала наречена BRAVE-14. Прашањата изработени од ISD се со цел да ги измерат ставовите на заедницата кон екстремизмот и кон мерките на властите за негово спречување, додека BRAVE-14 се користи за да се мери отпорноста на заедницата кон радикализација. Конкретно, BRAVE-14 е креиран за да измери пет аспекти на отпорноста:

- културен идентитет и поврзаност
- капитал за премостување - односно доверба и верба во луѓето од другите групи
- капитал за поврзување - односно верба и доверба во властите и авторитетите
- однесување поврзано со насилство
- верувања поврзани со насилство

Самата студија својствено има повеќе предизвици околу мерење на ставовите во Куманово. Некои од тие ограничувања заедно со пристапот на SCN во справување со нив, се наведени подолу. Подетална листа за ограничувањата и чекорите за справување со истите можат да се пронајдат во целосната методологија на истражувањето која е додадена како Анекс на овој извештај. Следува резиме на главните ограничувања на студијата и пристапот за намалување на нивното влијание:

- Студијата се потпира на само-изјавени ставови кон чувствителни теми отколку на контролирано набљудувано однесување. Како резултат, погрешното изјавување преку неточни или невестинити одговори од анкетирани поединци може да ги наруши наодите.
- Концептот на „отпорност на насилен екстремизам“ и атрибутите што го сочинуваат се жестоко оспорувани. Скалата BRAVE-14 беше избрана врз основа на јачината на истражувањето и доказите користени во нејзиниот развој.
- Статистичките поправки користени за да се коригираат дел од информациите кои недостасуваат и прилагодат одговорите со цел зголемена репрезентативност, можно е да ја имаат намалено точноста на примерокот на податоци преку закани кон интерната валидност. За да се ублажи овој ризик, собравме голем примерок на одговори од Куманово. Дополнително, направени беа статистички тестови по поправањето на податоците и паралелните анализи на првичните податоци за да се провери колку разлика има помеѓу оригиналните и запишаните информации.
- Било какви промени во отпорноста во Куманово на ниво на цела популација можат реално да се појават после неколку години. По завршувањето на активностите на Мрежата на силни градови во Куманово во оваа фаза, се очекуваат некои промени во ставовите на заедницата, но тие најверојатно ќе бидат мали и во специфични под-групи на населението.

Клучни наоди

- 1** Куманово има релативно висока отпорност на заедницата кон насилен екстремизам врз основа на атидуналната скала на BRAVE-14, со вредност 53.49 од вкупно 70. За контекстуална споредба, младите во Австралија и Канада имаа резултати 53.04, односно 51.13, на оваа скала.
- 2** Резултатите покажуваат дека демографските податоци сами по себе се слаб претскажувач на отпорноста кон насилен екстремизам, и покрај разликите во резултатите за отпорноста меѓу половите, возрастните групи и резиденцијалната населба.
- 3** Спротивно на широко прифатеното верување дека младите се најранливата и најнеотпорната група во општеството, резултатите покажуваат дека просечните млади генерации (на возраст од 15-34 години) имаат повисока вредност на отпорност од 54.12, отколку постарите генерации (35-69 години) со резултат од 52.86. Сепак, треба да се набележи дека лицата на возраст од 20-24 години сеуште имаат најниска вредност на отпорност меѓу сите возрасни групи, со 51.62, што е пониско од просечната вредност за постарите генерации.
- 4** Постои разлика кај вредноста на отпорноста на различните населби во Куманово. На пример, Иго Тричковиќ и Железничка добија вредност за отпорност значително под просекот за остатокот од општината, односно 44.95 и 48.87. Наспроти тоа, оние кои живеат во Бранители, Јане Сандански и Гоце Делчев забележаа вредности над општинскиот просек.
- 5** „Капиталот на поврзување“ со властите е најголемиот предизвик меѓу петте домени на отпорност истражувани во рамки на BRAVE-14 во Куманово. Важно е да се напомене дека капиталот на поврзување е повисок во руралните отколку во урбаните области, а има и големи разлики меѓу некои од населбите во општината.
- 6** Капиталот за премостување со поединци надвор од сопствената верска или етничка заедница, е исто така на понискиот крај од петте домени на отпорност, но повисоко од капиталот за поврзување. Ова сугерира дека различните заедници во Куманово генерално имаат подобри односи меѓу себе, отколку што имаат со властите.
- 7** Просечно, младите на возраст од 15-34 години имаат поголем капитал за премостување со другите заедници, отколку возрастните од 35-69 години. Како и со севкупната вредност на отпорноста, лицата на возраст од 20-24 години остануваат исклучок, со најниска вредност на капиталот на премостување меѓу младите, додека оние на возраст од 55-59 години имаат најниска вредност за сите возрасни групи.
- 8** Етничките Албанци пријавуваат маргинално понизок капитал за премостување во споредба со етничките Македонци и други малцински групи како што се Србите, Ромите, Турците и Бошњациите, во Куманово. Албанците постигнаа вредност од 9.98 од можни 15 на оваа скала, каде Македонците и сите други малцински групи имаа вредност од 10.90, односно 10.91.

- 9 Довербата на граѓаните во одговорот на локалните власти, училишта и религиозни институции кон насилниот екстремизам има значителен ефект врз отпорноста во Куманово.** Податоците од истражувањето покажуваат дека постои позитивен сооднос помеѓу довербата на јавноста во способноста на локалните власти, училиштата и верските институции да се справат со омразата и поларизацијата, и нивната отпорност.
- 10 Јавното мислење е речиси подеднакво поделено по прашањето на тоа колку е добар одговорот на локалните власти, училиштата и верските институции на нетолеранцијата и омразата во Куманово.** Просечно 37% од испитаниците чувствуваа дека локалните власти, училиштата и верските институции имаат ефективен одговор на овие прашања, додека 38% веруваа дека немаат. Освен маргиналните разлики во возраста и населбата, не беше најдена јасна асоцијација меѓу социодемографските карактеристики на испитаниците и нивните ставови кон делотворноста на локалниот одговор кон нетолеранцијата и омразата.
- 11 Јавната свест за постоењето и одговорностите на Локалниот совет за превенција (ЛСП) и Акцискиот тим во заедницата (АТЗ) е на ниско ниво во Куманово.** Врз основа на одговорите на истражувањето, само 20% од луѓето во општината се запознаени со улогата на ЛСП, а само 16% се запознаени со улогата на АТЗ. Најверојатната причина за овие наоди е тоа што телото задолжено за превенција на насилен екстремизам во Куманово беше формирано само шест месеци пред оваа студија.
- 12 Жителите на Куманово најверојатно би им се обратиле на локалните власти и на полицијата кога се соочуваат или сведочат на дискриминација и омраза.** 66% од испитаниците би ѝ се обратиле на полицијата, што води со висока разлика во споредба со втората најпопуларна опција, локалните институции, со 12%.
- 13 Жителите на Куманово најверојатно би контактирале со локалните власти и полицијата доколку познаник шири омраза или дискриминира.** Како и во претходниот наод, мнозинството испитаници (56%) ја одбрале полицијата како најсоодветен чинител што би се справил со дискриминацијата.

Препораки

Врз основа на овие наоди, ISD идентификуваше низа практични препораки за подобрување на локалните програми во Куманово. АТЗ формализираше Локален акциски план за П/СНЕ во декември 2019 по една низа обуки и настани наменети за размена на најдобри практики. Податоците генерирани од оваа студија се од критична вредност за поткрепа на мерките од стратешкиот документ и за подобро таргетирање на идните активности во Куманово.

1 Активностите мора да се обмислат за конкретно да ги таргетираат ранливите возрасни.

Локалниот акциски план содржи значителен дел од активности фокусирани на младите, особено во основните и средните училишта. Сепак, овој извештај покажува дека постарите генерации се помалку отпорни на екстремизам отколку помладите. Бидејќи наведувањето на постарите генерации да учествуваат во активности ќе биде поголем предизвик, АТЗ треба да најде начин, било преку приватниот сектор или преку јавни кампањи, да ја вклучи оваа клучна демографска група.

2 Активностите мора да ги таргетираат најнеотпорните делови на Куманово.

Додадената вредност на спроведување на активности во релативно отпорни населби ќе биде помала отколку додадената вредност во местата кои имаат пониски просечни вредности на отпорност. На пример, Иго Тричковик има најниска вредност на отпорност, вклучувајќи вредности за најнизок капитал за поврзување со институции и за капитал за премостување со други заедници, во цело Куманово. Следствено, локалните власти треба да и дадат приоритет на оваа населба кога прибираат податоци за да ги разберат причините зад овие динамики и да го зголемат бројот и квалитетот на активности што се стремат да ја зајакнат социјалната кохезија и отпорноста на заедницата во оваа област. Ова не значи дека другите, поотпорни населби, како што се Бранители и Јане Сандански не треба да се вклучат во активности за П/СНЕ, туку само дека времето, експертизата и ресурсите треба да се алоцираат врз основа на големината на предизвикот што го претставуваат пониските нивоа на отпорност.

3 Треба да се преземе натамошно истражување за да се разберат разликите во отпорност меѓу различните населби во Куманово.

Оваа студија се обиде да ги контекстуализира гореспоменатите географски наоди. Сепак, не може да се најдат релевантни примарни или секундарни истражувања за длабинските локализирани двигатели или трендови што би можеле да ја зголемат ранливоста на екстремизам во градот.

4 Активностите треба да се стремат да ја подобрат вербата и довербата во институциите (вклучително и органите за спроведување на законот) покрај постојните заложби да се премостат етничките и верските заедници.

Локалниот совет за превенција (ЛСП), телото од кое АТЗ го добива својот мандат, е обмислено како алатка за обнова на довербата во полицијата, преку моделот „полициско работење во заедницата“, но врз основа на овие резултати, тоа не беше целосно делотворно.

5 Вклучувањето на општината, училиштата и верските институции треба да биде приоритизирано и добро публикувано.

Според податоците, одзивот на локалните власти, училиштата и верските институции има значајни ефекти врз отпорноста на заедницата. Заедно со јавната свест за постоењето и активностите на ЛСП и АТЗ, овој фактор опфаќа 30% од варијациите во вредностите на отпорност во заедницата. Ова треба да служи како поттик за АТЗ да продолжи да работи на подобрување на превенцијата во Куманово, особено во локалните училишта и верски институции, а за општината да инвестира во програми за превенција и спречување на насилниот екстремизам. Понатаму, покрај активностите за градење капацитети, и за генерална превенција, наодите сугерираат дека АТЗ треба да посвети дел од своето време и ресурси на стратешки кампањи обмислени да го зголемат неговиот јавен профил.

6 На цивилните (небезбедносни) институции им треба јасен мандат да работат на спречување на омразата и поларизацијата, оспорувајќи ги популарните перцепции дека полицијата е органот на кој автоматски се обраќаш кога постои загриженост.

Врз основа на резултатите од истражувањето, луѓето во Куманово ѝ се обраќаат на полицијата секогаш кога ќе искушат или посведочат дискриминација од страна на лице кое го познаваат. Ова отсликува дека пристапот кон ова прашање е сфатен премногу безбедносно, како и дека на другите институции им е дозволено да играат само ограничена улога во оваа област. Преку основањето на Националниот комитет за спречување на насилен екстремизам и борба против тероризам, и усвојувањето на Националната стратегија и Акцискиот план за спречување на насилен екстремизам, владата неодамна ја покажа својата посветеност кон вклучувањето и на безбедносните институции во овој простор и усвои „сеопфатен општествен пристап“ (“whole of society approach”) во однос на насилниот екстремизам. Оваа промена нема да се случи преку ноќ. Ќе биде потребен постојан напор од страна на владата да ги насочува институциите и да создаде култура каде полицијата не е единствената институција што се справува со омразата и поларизацијата во општеството.

Длабински: Разгледување на наодите и заклучоците

Отпорноста кон насилниот екстремизам е релативно висока во Куманово

Нашето истражување заклучи дека населението на Куманово има релативно високо ниво на отпорност, со просечна вредност на отпорност од 53.49, на скала од 14 до 70. Отпорноста во Куманово е проценета со користење на скалата BRAVE-14, којашто ги мери ризикот и заштитните фактори во петте области што се сметаат за важни за отпорноста, како што е опишано во методологијата погоре. Од испитаниците се побара да оценат во колкава мерка се согласуваат со 14 изјави (ставови) на скалата од 5 точки. Вредностите дадени од испитаниците за 14-те изјави на Ликертовата скала потоа се собраа, при што повисоките вкупни вредности укажуваа на повисоки нивоа на карактеристики поврзани со отпорност кон насилен екстремизам.¹

Контекстуализирањето и определувањето репери на вкупната вредност на отпорноста во Куманово наспроти други градови или земји е тешко, од бројни причини. BRAVE-14 беше првично тестиран со помали групи млади лица во Канада и Австралија, но не со репрезентативни примероци од населението. Иако алатката е користена и во разни други контексти, има многу малку достапни јавни податоци за споредба. Дури и кога може да се дојде до податоците, вредностите на отпорноста не се лесно споредливи. Секогаш ќе има варијации во однос на тоа како испитаниците одговараат на одредени прашања врз основа на контекстуални фактори што може да не се поврзани со нивната отпорност кон насилен екстремизам. Како резултат на ова, BRAVE-14 е пополезен за идентификување на варијациите во однос на отпорноста во долж социодемографски групи или временски точки во рамки на дефинирана популација. Сепак, споредбата со просечните вредности на отпорност кај анкетирани млади во Канада и Австралија укажува дека Куманово има, грубо земено, слични нивоа на отпорност како и испитаниците од тие земји; 53.49 во Куманово, споредено со 53.04 во Австралија и 51.13 во Канада.

Вредноста за Куманово добиена преку алатката BRAVE-14 е значајна во контекст на историјата што градот ја има со насилство и екстремизам. Куманово е втор по големина град во Северна Македонија, по главниот град Скопје, со мешан етнографски состав што е доста сличен на демографијата на државно ниво. Неговите жители сочинуваат една мултикултурна заедница, со претставници од различни етнички, верски и културни припадности. Во различни моменти, оваа карактеристика се покажа и како силна страна, и како слабост. На 9-10 мај 2015, Куманово беше место на оружена битка меѓу владините сили и паравоена група со наводни врски со Ослободителната војска на Косово, што ја претвори кумановската населба Диво Насеље, претежно населена со етнички Албанци, во зона на конфликт.² Случката резултираше со 22 мртви, од кои 8 беа дел од полициските единици (со различни етнички потекла), а 14 беа од напаѓачите - милитанти. Уште 37 беа повредени, а 30 припадници на милитантната група беа уапсени поради дела поврзани со тероризам.³ Додека траеја борбите, жителите на Куманово со различни етнички потекла, вклучувајќи го и сегашниот градоначалник на општината, излегоа на улиците за да испратат порака на единство и солидарност, и покрај нивниот етнички идентитет.⁴ Крвавиот настан не доведе до никакви други насилни инциденти во општината. Сепак, ова не значи дека профилот на закана во општината е низок. Некои од жителите заминаа во боиштата во Сирија, приклучувајќи се на селфитско-цихадистичките групи како странски терористички борци, од кои три индивидуи беа апсени и по втор пат, по отслужувањето на затворските казни за учество во странски (пара)воени и/или (пара)полициски единици.⁵ Понатаму, сеќавањата и поплаките што произлегуваат од конфликтот во 2001 година во Северна Македонија и натаму се потентни во рамки на заедницата, не само затоа што извесен број од воените операции се случуваа на територијата токму на оваа општина.

¹ M. Grossman et al. (2020) 'Youth resilience to violent extremism: development and validation of the BRAVE measure', *Terrorism and Political Violence*, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546553.2019.1705283> („Отпорност на младите кон насилен екстремизам, развој и валидирање на мерењето BRAVE. Тероризам и политичко насилство“).

² BBC News (2015) 'Macedonia blames Kosovans for deadly Kumanovo clashes', 10 May, <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-32680904>

³ BBC News (2015) 'Macedonia charges 30 with terrorism after Kumanovo clashes', 11 May, <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-32695909>

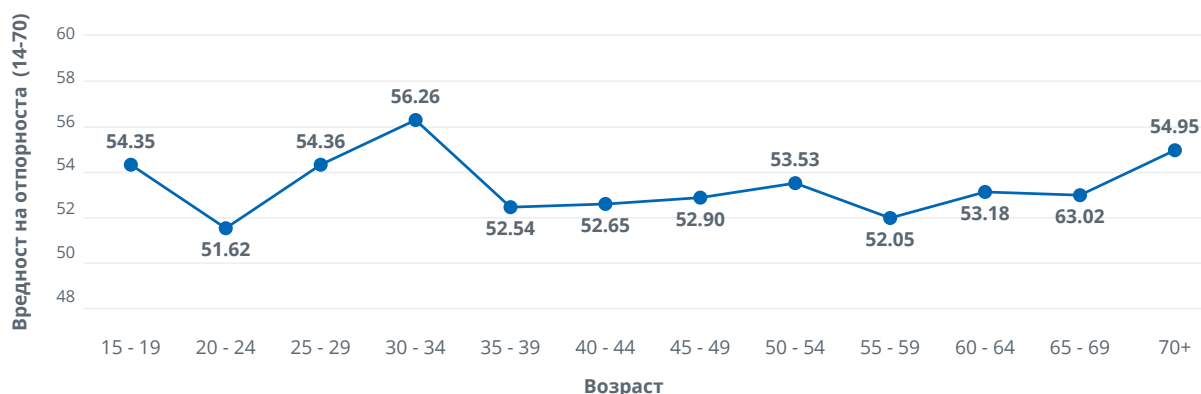
⁴ YouTube (2015) 'Albanian in Kumanovo speaks the truth', 11 May, <https://www.youtube.com/watch?v=3J0cGFWSkJM>

⁵ Al Jazeera (2020) 'North Macedonia arrests three men on suspicion of plotting attack', 1 September, <https://www.aljazeera.com/news/2020/9/1/north-macedonia-arrests-three-men-on-suspicion-of-plotting-attack>

Социодемографска анализа

Резултатите од истражувањето покажуваат дека отпорноста на населението на Куманово варира, врз основа на одреден сет од фактори, вклучувајќи некои социодемографски карактеристики како род, возрастна група и резиденцијална населба. Сепак, се увиде дека демографијата, сама по себе, е слаб показател на отпорноста кон насилен екстремизам.

- Резултатите од истражувањето сугерираат дека **жените во Куманово се генерално поотпорни кон насилен екстремизам отколку мажите**. Просечната вредност на отпорноста кај жените беше 54.12 од можни 70, 1.26 поени повисоко отколку кај мажите во општината, кои имаа просечна вредност од 52.86. Овие наоди се согласуваат со други истражувања спроведени со користење на скалата BRAVE-14 во Австралија и Канада, каде исто така беше најдено дека жените се поотпорни од мажите.⁶
- Спротивно на популарните наративи за ранливоста на младите кон насилен екстремизам, наодите од истражувањето сугерираат дека **младите на возраст под 35 години во Куманово се всушност нешто поотпорни од другите возрастни групи**. Просечната вредност на отпорноста за оние на возраст од 15-34 години беше 54.15 од можни 70, наспроти 52.84 за оние на возраст од 35-69 години. **Еден исклучок од овој тренд беше по специфичниот возрастен појас од 20-24 години, кои имаа најниска вредност на отпорноста од сите возрастни групи, нешто пониско од возрастната група од 35-69 години, со 51.62 (Фигура 1).**

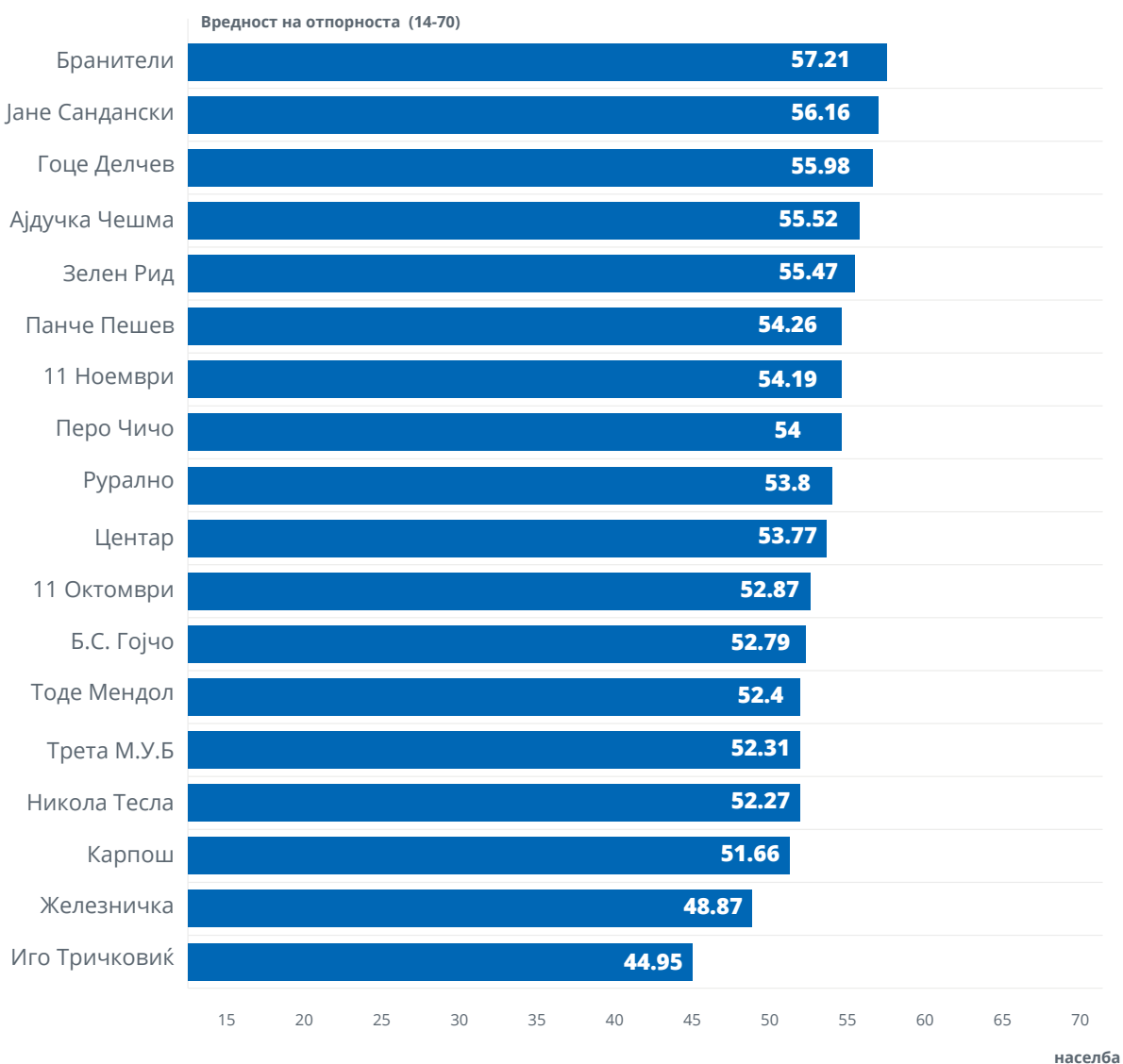
Фигура 01 Вредност за отпорност кон насилен екстремизам на жителите на Куманово, по возраст, 2020

- Не беа најдени значајни разлики во однос на вредноста на отпорноста кај испитаниците, врз основа на нивната етничка припадност, образование или тип на населба.
- Иако вредноста на отпорноста флукутираше врз основа на определени социодемографски карактеристики, наодите од истражувањето сугерираат дека **демографијата сама по себе е слаб претскажувач на отпорноста кон насилен екстремизам во Куманово**. Само родот, возраста и резиденцијалната населба беа значајно асоцирани со разликите во севкупната вредност на отпорноста, но дури и земени заедно, овие фактори објаснуваа помалку од 10% од варијациите во вредноста на отпорноста. Оттука, **иако можеме да заклучиме дека мажите во Куманово се во просек помалку отпорни од жените, самиот факт дека некој е маж на ниеден начин не гарантира дека тој поединец ќе биде поранлив кон насилниот екстремизам**.

⁶Grossman et al. (2020). Youth resilience to violent extremism’.

2 Отпорноста кон насилниот екстремизам варира во различни населби во Куманово

Иако населението на Куманово има умерено високи нивоа на отпорност кон насилен екстремизам, во општината има населби каде се забележуваат нивоа на отпорност повисоки или пониски од просекот. Просечната вредност на отпорноста ширум Куманово изнесува 53.49. Сепак, населбите како Иго Тричковиќ и Железничка покажаа вредност на отпорност пониска од оваа бројка, и од остатокот на општината, со 44.95 и 48.87 поени. Како контраст, оние кои живеат во Бранители (57.21), Јане Сандански (56.16) и Гоце Делчев (55.98) ги имаат дел од највисоките вредности на отпорност во Куманово (Фигура 2).

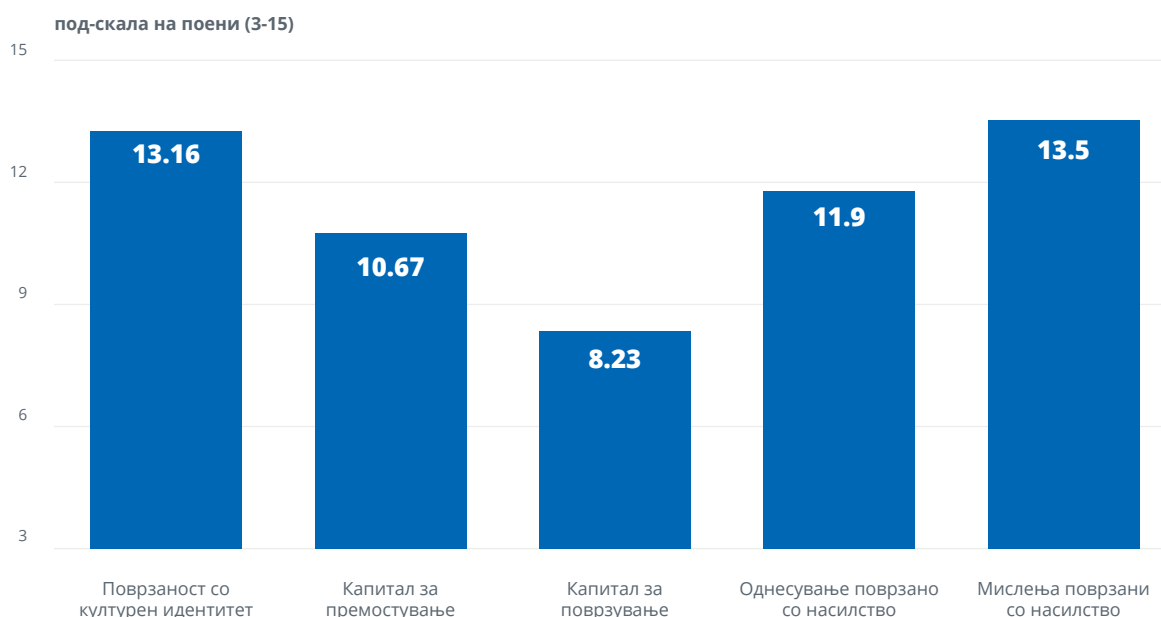

Фигура 02 Вредност на отпорност кон насилен екстремизам на жителите на Куманово, по место на живеење, 2020

Тековната истражувачка литература нема увид во тоа зошто некои од населбите имаат забележително повисоки или пониски вредности на отпорноста. Иго Тричковиќ е исклучително мала населба на периферијата на градот, населена главно со семејства што емигрирале од источниот дел на државата. Железничка е во внатрешната периферија на Куманово каде живеат социјално позагрозени семејства. Гоце Делчев и Бранители се главно етничко македонски населби кои се сметаат за дел од најпосакуваните делови за живеење во Куманово, од распадот на поранешна Југославија. Јане Сандански, од друга страна, се смета дека е населена од поединци што дошле од северните села околу Куманово и е составена од главно социјално загрозени семејства. Оваа населба е составена главно од етнички Македонци и од ромски заедници. Сепак, овие главно анегдотски увиди не се доволно робусни за да овозможат донесување на употребливи заклучоци за варијациите во вредноста на отпорноста меѓу различните населби. Треба да се спроведе дополнително истражување во оваа област да се разберат разликите во динамиките на хипер-локалната отпорност.

3 Слабите односи меѓу жителите на Куманово и органите на власта имаат значителни негативни последици врз отпорноста кон насилниот екстремизам во општината

Како што е исцртано во методологијата, скалата BRAVE-14 ја мери отпорноста вдолж пет домени. Од нив, културниот идентитет и поврзаноста, однесувањето во врска со насилство и уверувањата поврзани со насилството, резултираат со силна вредност на отпорност во Куманово. Капиталот на поврзување со властите, сепак, резултира со значително пониска просечна вредност од секој од другите домени, со 8.23 од можни 15. Вкупните вредности за секоја од под-скалите се движат од 3 до 15, при што повисоките вредности укажуваат на повисоки нивоа за секој од атрибутите на населението (Фигура 3).⁷ Под-скалата за капиталот на поврзување со властите ги проценува: индивидуалната доверба и верба во властите и авторитетите; нивниот перципиран пристап кон институциите, како и нивната можност да придонесат или да влијаат врз донесувањето одлуки во нивните заедници.

Фигура 03

Вредност на отпорност кон насилен екстремизам на жителите на Куманово, врз основа на домените за отпорност на BRAVE-14, 2020

домените за отпорност на BRAVE-14

Ниската вредност на капиталот на поврзување забележан во Куманово не изненадува, земајќи ги во предвид неодамнешните настани во Северна Македонија. Во 2015 година, земјата искуси значајна политичка криза што уследи по скандалот со прислушкување, во кој разузнавачките служби под поранешната владејачка партија ВМРО-ДПМНЕ, тајно ги следеа и снимаа телефонските разговори на над 20,000 телефонски броеви меѓу 2007 и 2013 година.⁸ Скандалот значително ја поткопа довербата во владата и легитимноста на институциите. Експертите ангажирани од ЕУ за изготвување на извештај за прашањата поврзани со владеењето на правото по објавувањето на пресретнатите комуникации увидоа на недостаток на надзор над функционирањето на поранешните разузнавачки служби (УБК) и директна вклученост на високи функционери од владата и од владејачката партија во:

изборна измама, корупција, злоупотреба на моќта и овластувањата, конфликт на интереси, учена, изнуда (притисок врз јавните службеници да гласаат за определена партија или да се соочат со губење на работното место), кривична штета, сериозно мешање во постапките за јавни набавки за да се оствари незаконска добивка, непотизам и кронизам.⁹

⁷ Под-скалата на однесувања поврзани со насилство се состои од изјави со две точки, за вкупна вредност од 10, но е прилагодена за опсер од 3 до 15 за полесна споредба.

⁸ R. Lyman (2015) 'Tiny Macedonia confronts a supesize scandal', New York Times, 14 May, <https://www.nytimes.com/2015/05/15/world/europe/tiny-macedonia-confronts-a-supesize-scandal.html>

⁹ European Country of Origin Information Network (2015) 'The former Yugoslav Republic of Macedonia: recommendations of the Senior Experts' Group on systemic rule of law issues relating to the communications interception revealed in spring 2015', 8 June, https://ec.europa.eu/neighborhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

По скандалот, техничка влада организираше нови парламентарни избори во 2016 година, кои не дадоа видливо одлучни резултати. Составувањето на новата влада во 2017 година коинцидираше со таканаречениот „Крвав четврток“, кога десничарски екстремисти навлегоа во собранието и ги повредија политичарите од поранешната опозиција. Новата влада ги подобри односите со организациите од граѓанското општество, вложи напори да ја подобри независноста на медиумите и разреши извесен број меѓународни спорови. Сепак, не се стори ништо значително за да се зајакнат напорите за борба против високата, политичка или институционална корупција во државата. Уште поштетна беше „Аферата Рекет“ која обелодени дека главната обвинителка на Специјалното јавно обвинителство, основано за да ги гони високо-профилните случаи на наводни криминални дејствија, била вклучена во рекетирање. Ова ја уништи кредибилноста на СЈО и на крајот влијаеше на одлуката да не се обнови неговиот мандат.¹⁰

Според Индексот за перцепција на корупцијата (the Corruption Perception Index, CPI) издаден од Transparency International, Северна Македонија е рангирана на 106 место од 180 земји, со вредност на индексот од 35/100 во 2019 година. Ова е најниска вредност на CPI што земјата ја имала откако Transparency International ја воведо својата нова методологија во 2012 година.¹¹ Дополнително, Freedom House ја карактеризираше земјата како „транзиционен или хибриден режим“ и ѝ даде индекс на демократија од 3.75/7. Вредноста на индексот на демократија е просек од повеќе показатели, вклучително: демократско владеење на државно ниво, избран процес, граѓанско општество, независни медиуми, локално демократско владеење, правосудна рамка и независност на правосудството, и корупција. Меѓу земјите на Западен Балкан, само Босна и Херцеговина и Косово имаат понизок индекс на демократија. Вкоренетата корупција, во комбинација со неодамнешните политички скандали веројатно имаа сериозно штетни последици по довербата на јавноста во владата, и може добро да го објасни нискиот капитал на поврзување забележан во Куманово.

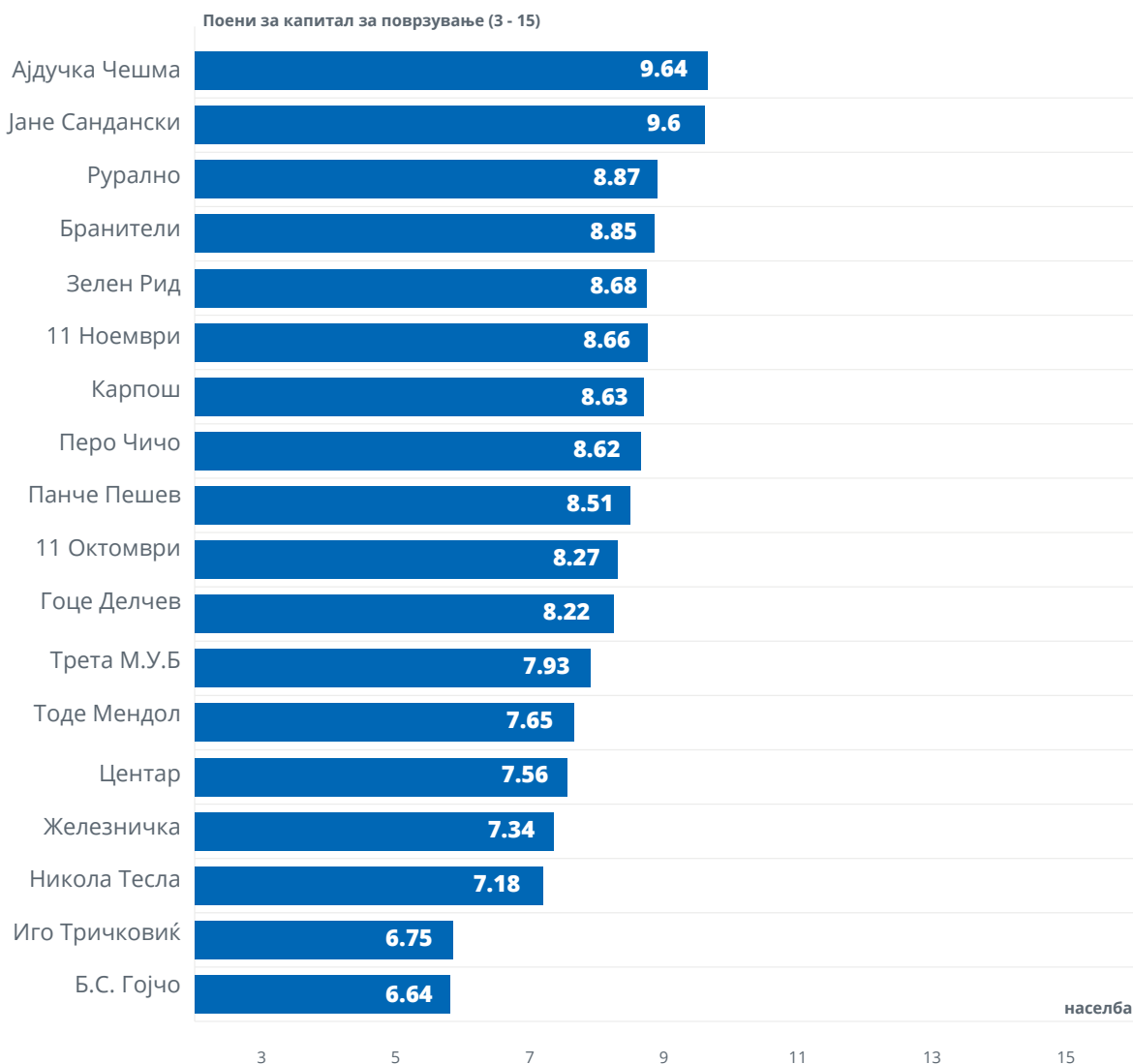
Социодемографска анализа

Иако просечните вредности за капиталот на поврзување останаа најниски од петте домени на отпорност кај сите социодемографски групи, очигледни се некои значајни разлики, врз основа на типот на населено место и населбата на поединецот.

- Поединците од руралните области во општината демонстрираа нешто повисок капиталот на поврзување со властите отколку оние од урбаниот центар на Куманово. Капиталот на поврзување беше 9% повисок во руралните области, со 8.87 од можни 15, во споредба со 8.06 во урбаните области.
- Капиталот на поврзување со властите варира врз основа на населбата на живеење. Вредностите за капиталот на поврзување се движеше од 6.64 во БС Гојчо до 9.64 во Ајдучка Чешма, разлика од приближно 31%. Највисок капитал на поврзување беше пронајден во Ајдучка Чешма, Јане Сандански и руралните области околу Куманово, додека во населбите со најнизок капитал на поврзување спаѓаат БС Гојчо, Иго Тричковик и Никола Тесла (Фигура 4).

¹⁰ Freedom House (2020) 'Nations in transit 2020: North Macedonia', <https://freedomhouse.org/country/north-macedonia/nations-transit/2020>

¹¹ Transparency International (2021) 'Corruption Perceptions Index, World map: North Macedonia', <https://www.transparency.org/en/cpi/2018/results/mkd>

Фигура 04 Вредност за капитал на поврзување на жителите на Куманово, по место на живеење, 2020

- Како и во претходното поглавје, нема јавно достапни истражувања што би можеле да ги објаснат разликите во вредностите на капиталот на поврзување меѓу населбите во Куманово. БС Гојчо е блиску до центарот на градот, додека Иго Тричковиќ е на неговата периферија. Јане Сандански и Ајдучка Чешма имаат семејства со пониски приходи, кои се главно мигрирани последниве децении од руралните области околу Куманово. Сепак, повторно нема податоци за овие населби во однос на стапките на затворски казни, нивоа на приход, перцепции за корупцијата, трендовите при гласањето, и слично. Ќе биде потребно натамошно истражување за подобро да се разберат разликите во капиталот на поврзување меѓу различните населби.
- Не се забележани значителни разлики кај испитаниците во однос на капиталот на поврзување со властите, врз основа на нивниот род, етничка припадност или образование. Фактот што вредностите на капиталот на поврзување не варираат значајно врз основа на етничката припадност сугерира дека сите групи чувствуваат еднаква недоверба кон институциите на власта. Овој наод е важен, имајќи ги предвид историските тензии предизвикани од недоволната етничка застапеност во јавните институции.

4 Врз отпорноста во Куманово негативно влијае недостатокот на кохезија меѓу заедниците во општината

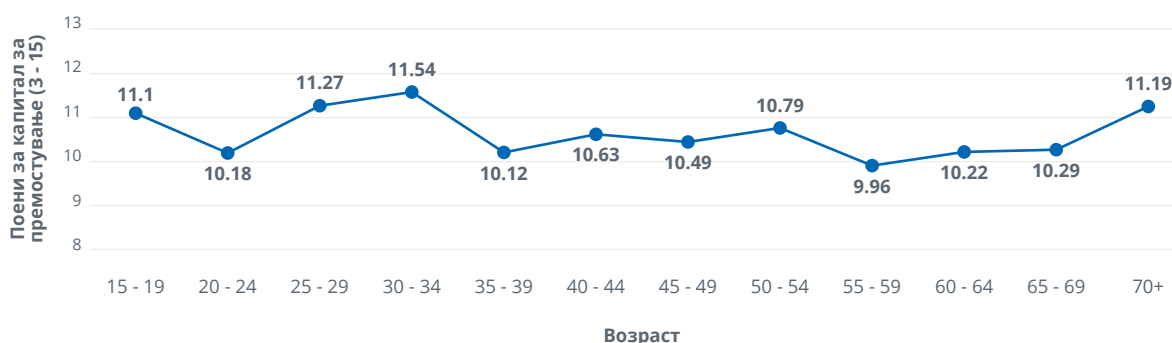
Просечната вредност на капиталот за премостување со припадниците на „другите“ (надворешни групи - out-groups) исто така беше на понискиот крај на петте домени на отпорност, со 10.67 од можни 15. Исказите за капиталот за премостување се поврзани со: довербата на поединецот и вербата во луѓето од другите групи; јачината на нивните врски со припадниците на другите заедници; дали се чувствуваат удобно кога се поврзуваат со поединците од „другите“; и степенот во кој тие ја вреднуваат хармонијата помеѓу групите.

Општината Куманово е мултиетничка и мултикултурна општина, составена од Македонци (60.47%), Албанци (25.80%), Срби (6.67%), Роми (5.71%) и други групи (1.35%). Како резултат на оваа разновидност, добрите односи меѓу заедниците се клучни за мирот и развојот. Сепак, ниските пријавени вредности на капиталот за премостување не изненадуваат, имајќи ја предвид историјата во Северна Македонија, со недоверба и насилство меѓу различните етнички и верски заедници кои ја сочинуваат неговата популација. Етничките тензии меѓу мнозинството етнички Македонци и малцинството етнички Албанци се присутни низ целата историја на земјата, кулминирајќи со конфликтот во 2001 година. Куманово беше една од главните сцени на конфликтот, што како последица има влошување или создавање нови јазови меѓу различните етнички заедници. На пример, во тек на конфликтот, Ослободителната народна армија наводно го прекина водоснабдувањето на домаќинствата во градот, предизвикувајќи хуманитарна криза. По потпишувањето на Охридскиот рамковен договор, етничката застапеност претставува клучно законско барање за јавните институции и за власта, и, со исклучок на малубројни инциденти, меѓуетничките односи главно останаа мирни. Сепак, наместо да се користат придобивките од подобрената социјална кохезија, државата главно сведочеше како етничките Македонци и етничките Албанци се организираа во заедници кои се се' повеќе паралелни. Ова е евидентно во паралелниот, и често разделен, училиштен систем во земјата, каде учениците - етнички Македонци посетуваат настава во училиштата на македонски јазик, додека учениците - етнички Албанци следат настава во училиштата на албански јазик. Исто така, постои систем во кој учениците етнички Македонци и етнички Албанци би оделе во исто училиште, но во различни смени, за да им се овозможи да учат на својот мајчин јазик. Иако, оттука е разбирливо тоа што капиталот за премостување е низок, сепак е значајно тоа што е повисок од капиталот на поврзување. **Ова ја поткопува вообичаената претпоставка дека меѓуетничките тензии се најголемата закана за мирот и просперитетот на земјата, кога всушност нашето истражување покажува дека слабата доверба во властите и институциите е позначен фактор.**

Социодемографска анализа

Деталната анализа на базата на податоци покажува дека постои тенденција одредени социодемографски карактеристики да се поврзани со различни ставови кон други заедници.

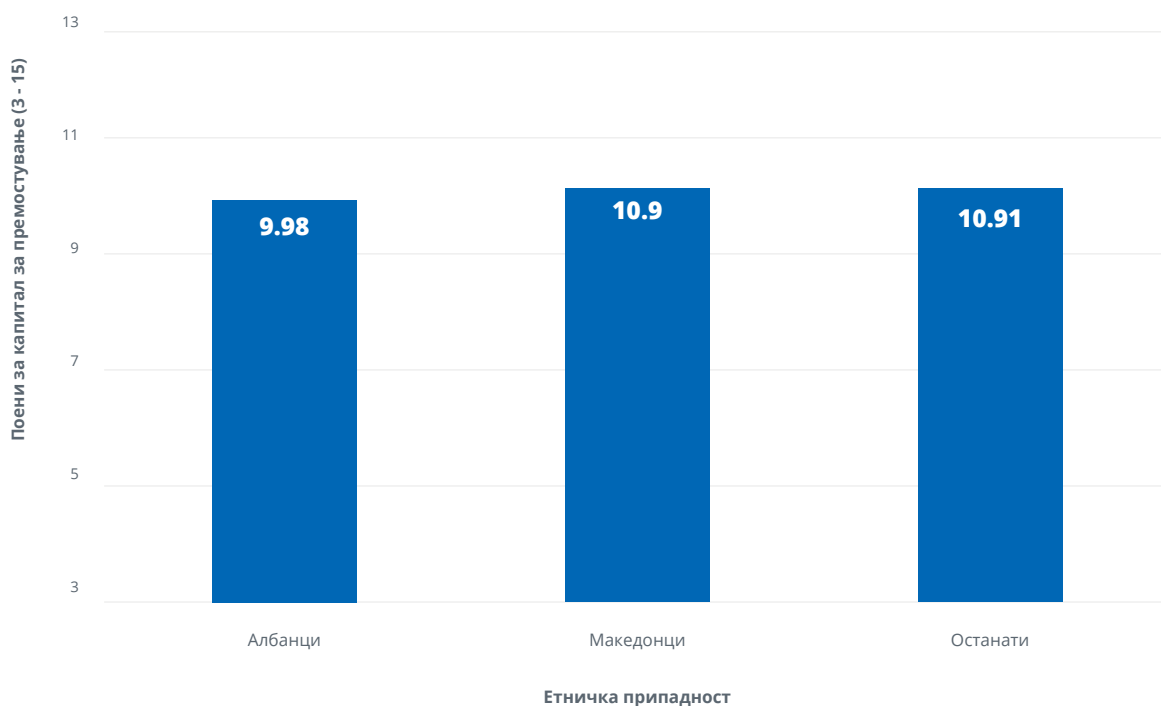
Капиталот за премостување со други заедници, во главно, е маргинално повисок кај младите отколку кај постарите генерации. Просечната вредност за капиталот за премостување за поединците на возраст од 15-34 години е 11.02 од можни 15 во Куманово, во споредба со 10.36 за оние на возраст 35-69 години. Повторно групата на возраст 20-24 години лежи надвор од овој тренд, со втор најнизок капитал за премостување од сите групи во општината (10.18 од можни 15) (Фигура 5).

Фигура 05 Вредност за капитал за премостување на жителите на Куманово, по возраст, 2020

- Разликата во капиталот за премостување меѓу различните генерации заслужува натамошна истрага. Лицата на возраст меѓу 15-35 години или се родени или ги имаат своите најрани сеќавања во времето кога Северна Македонија стекна независност од Југославија и живееше во релативен мир во споредба со другите републики од федерацијата. Во меѓувреме, постарите генерации би имале поживи сеќавања од крвавиот распад на земјата и на конфликтот во 2001 година. Ова е една хипотеза што може да објасни зошто помладите генерации имаат поголем капитал за премостување отколку постарите. Сепак, не треба да се игнорира тоа што меѓу младите има голем пад на вредноста на капиталот за премостување кај оние на возраст меѓу 20-24 години. Важно е да не се игнорира оваа возрасна група, не само затоа што тројца странски терористички борци - повратници кои беа уапсени во Куманово на 31 август 2020 година поради ковање заговор за терористички напад, беа на возраст од 22, 25 и 28 години, а сите спаѓале во оваа возрасна група кога првпат заминале за Сирија.¹²
- Етничките Албанци во Куманово пријавија нешто пониски нивоа на капитал за премостување, со други заедници отколку другите етнички заедници во општината. Просечната вредност на капиталот за премостување кај Албанците беше 9.98 од можни 15, во споредба со 10.90 за Македонците и 10.91 за сите другите етнички групи (категорија што ги опфаќа Србите, Ромите, Турците, Бошњациите, итн.) (Фигура 6).

Фигура 06 Вредност за капитал за премостување на жителите на Куманово, по етникум, 2020

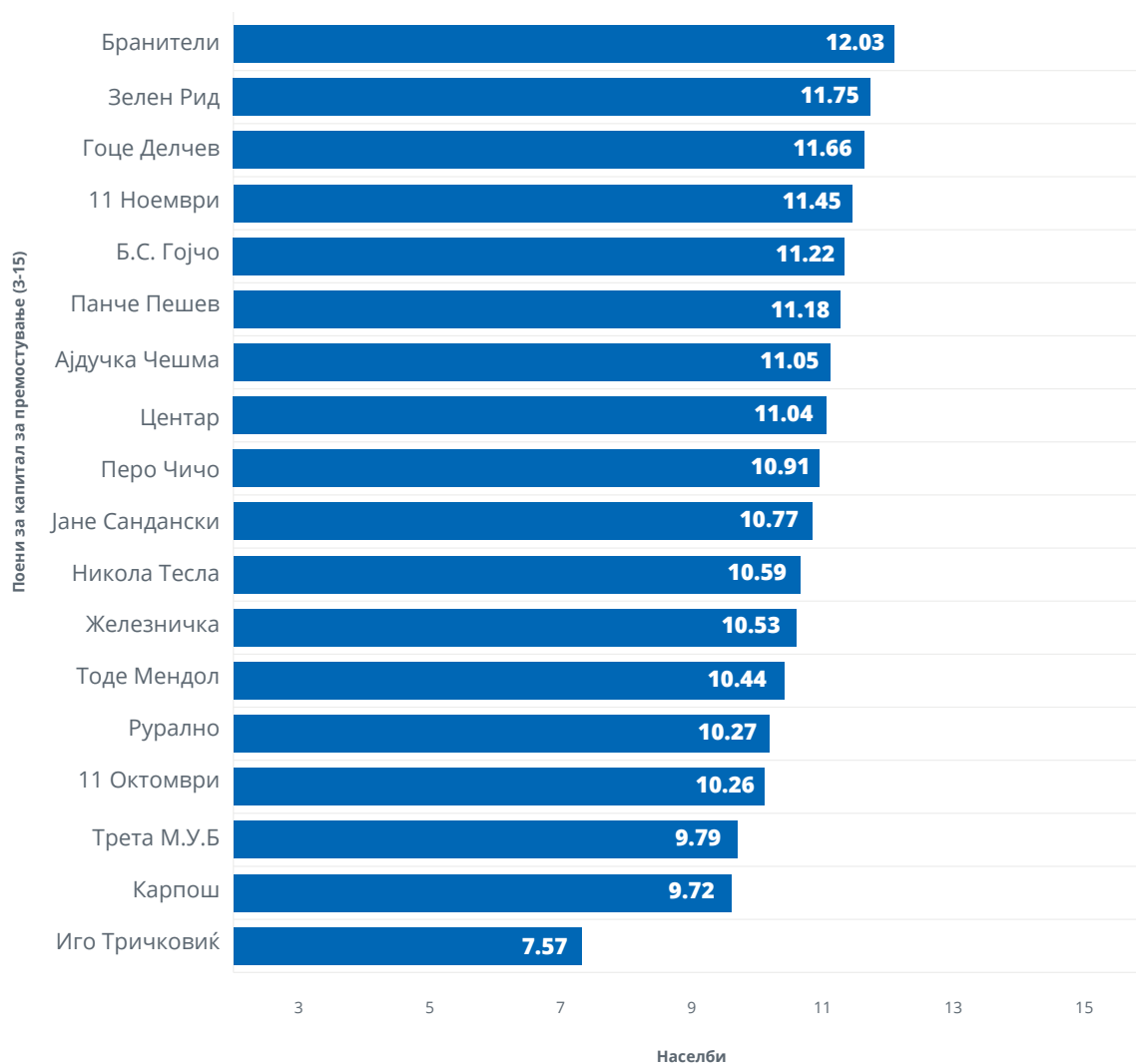
Јакнењето на капиталот за премостување меѓу македонската и албанската етничка заедница беше цел на многу меѓународни и национални политики и мерки. Сепак, капиталот за премостување со други заедници, останува релативно просечен ширум популацијата на Куманово. Албанците во општината пријавија маргинално пониски вредности на капиталот за премостување, што би можело да се објасни со разновидни фактори. Една причина би можела да биде тоа што Албанците имаат перцепција (во многу случаи точна) дека некои сегменти од македонската заедница ги гледаат како странци или како субверзивна закана во сопствената држава. Дури и некои од македонските политички елити, вклучувајќи го и поранешниот македонски претседател, ги гледаат барањата албанскиот да биде официјален јазик на Северна Македонија како закана за сувереноста и независноста на земјата.¹³

¹² Libertas (2020) 'Galerija MVR gi objavi fotografiite od uapsenite teroristi na ISIS vo Kumanovo,' 1 September, <https://libertas.mk/galeri-a-mvr-gi-ob-avi-fotografiite-od-uapsenite-teroristi-na-isis-vo-Kumanovo/>

¹³ VOA News (2017) 'Macedonian president warns of Albanian threat to sovereignty', 7 March, <https://www.voanews.com/europe/macedonian-president-warns-albanian-threat-sovereignty>

Слични вредности на капиталот за премостување меѓу Македонците и другите етнички групи во Куманово може да се објаснат со фактот дека збирната вредност меѓу „другите етнички групи“ главно се состои од Србите, третата по големина етничка група во Општината. Србите зборуваат сличен јазик како Македонците и ја споделуваат истата православна христијанска вера, што е од помош во нивните заложби да се интегрираат во општеството и што, за возврат, би можело да произведе слични вредности на капиталот за премостување.

- Капиталот за премостување меѓу лицата кои живеат во урбаните делови на Куманово е за нијанса повисок отколку кај оние во руралните области, 10.77 наспроти 10.29 од можните 15.
- Повторно, се чини дека населбата каде живее поединецот е значајно поврзана со нивниот капитал за премостување. Вредностите генерално се во рангот од 9.72 во Карпош до 12.03 во Бранители, што е еднакво на пораст во капиталот за премостување од околу 19%. Меѓу 18 населби опфатени во овој извештај, Иго Тричковик беше исклучок, со просечен капитал за премостување од 7.57, многу пониско од другите делови од општината. Населби со највисок капитал за премостување се Бранители, Зелен Рид и Гоце Делчев, додека најниски вредности беа најдени во Иго Тричковик, Карпош и Трета МУБ (Фигура 7). Слично, како што е посочено подолу, потребно е да се спроведе повеќе истражување за соодветно да се разберат причините зошто мал број од населбите во Куманово одново и одново покажуваат вредност на отпорноста што паѓа значително над или под просекот за општината.

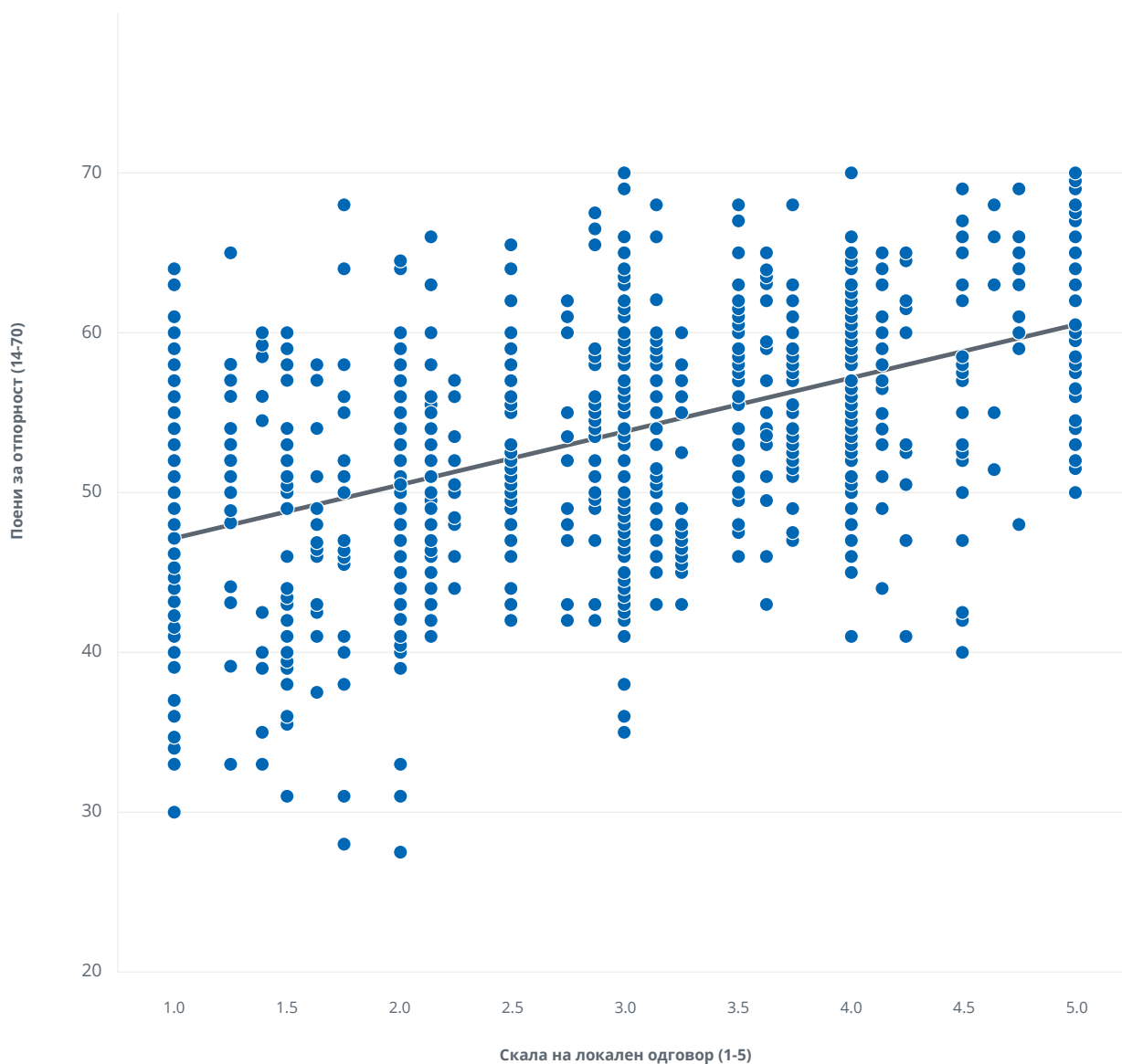
Фигура 07 Вредност за капитал за премостување на жителите на Куманово, по место на живеење, 2020

- Не беа најдени значителни разлики кај капиталот за премостување на испитаниците со други заедници, врз основа на нивниот род или образование.

5 Довербата на јавноста во одговорот на локалните власти, училиштата и верските институции кон насилниот екстремизам има значително влијание врз отпорноста во Куманово

Резултатите од истражувањето открија дека довербата на јавноста во одговорот на локалните власти, училиштата и верските институции кон насилниот екстремизам е добар показател на отпорноста, со повисоки нивоа на доверба поврзани со повисоката отпорност. Ставовите на испитаниците кон локалните одговори, во комбинација со нивната свест за постоењето на ЛСП и АТЗ објаснуваат 30% од варијацијата во нивната вредност за отпорност, укажувајќи дека овие три фактори имаат високо влијание врз отпорноста во Куманово.

Довербата во локалните власти беше пресметана врз основа на Ликертовата скала од четири точки, што проценува колку добро локалните власти, училиштата и верските институции во општината се справуваат со социјалните проблеми како дискриминација, нетолеранција и омраза. Одговорите на оваа скала на локални мерки се со вредности од 1 до 5, со повисоки вредности што укажуваат на поголема доверба во локалниот одговор. Како што покажува Фигурата 8, довербата во локалниот одговор кон насилниот екстремизам е умерено поврзана со отпорноста во Куманово, при што поголемата доверба е поврзана со повисока отпорност.

Фигура 08 Вредност на отпорност на жителите на Куманово, по скала за локален одговори, 2020

6 Јавното мислење е еднакво поделено околу тоа колку добро локалните власти, училиштата и верските институции се зафаќаат со социјалните проблеми како нетолеранцијата и омразата во Куманово

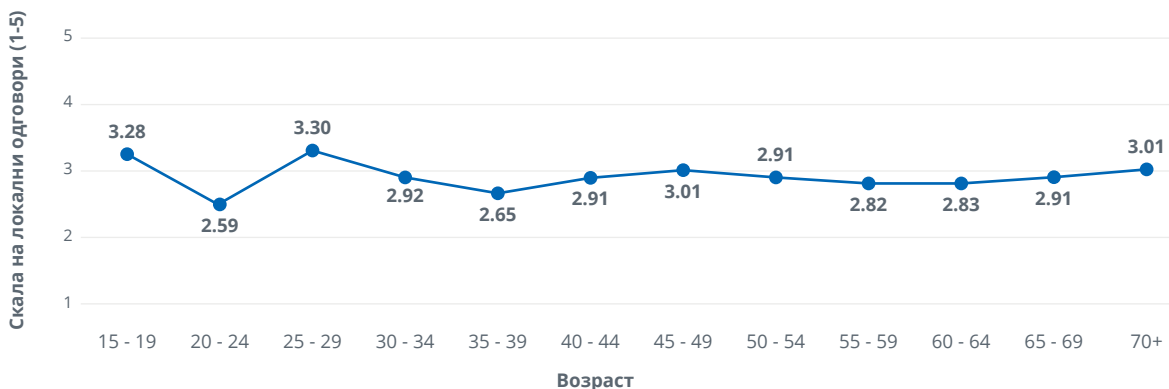
Испитаниците беа прашани да ја рангираат делотворноста на различните локални институции во спротивставувањето на дискриминацијата, нетолеранцијата и омразата со користење на скала со четири прашања. Во просек, 37% од испитаниците смета дека локалните власти, училиштата и верските институции одговориле ефективно на овие прашања, додека 38% верувале дека тоа не било така. Скалата се состоеше од четири искази (ставови) од кои секој беше рангиран од 1 до 5 на Ликертовата скала, со повисока просечна вредност кај сите четири прашања, што укажува на поголема доверба во одговорот на локалните институции. Просечната вредност за скалата беше 2.93, со опсежни варијации воочени во однос на тоа како испитаниците ја оценуваа делотворноста на локалните институции.

Доста рамномерната поделеност на јавното мислење, во однос на квалитетот и делотворноста на локалните активности и мерки за спречување на омразата и дискриминацијата може да е поврзана со различни фактори. Куманово беше дел од бројни активности наменети да ја подобрат социјалната кохезија. Овие активности и програми веројатно имаа определен спектар на ефекти на теренот. Сепак, прилично е неверојатно дека мнозинството од испитаниците се запознаени со некое истражување што ги оцртува ефектите на мерките и активностите против омраза и дискриминација, така што нивните гледишта се, најверојатно, базирани главно на мислење, а не на докази. Една основа на која поединецот би се согласил или не би се согласил околу ефектите на конкретна владина активност може да биде политичката припадност. Околу улогата на локалните институции, на пример, поединецот може да даде одговори врз основа на својата политичка припадност или наклонетост, што би значело дека нивниот одговор нема ништо заедничко со вистинскиот квалитет на програмите, туку повеќе со нивната поддршка за конкретна политичка партија.

Социодемографска анализа

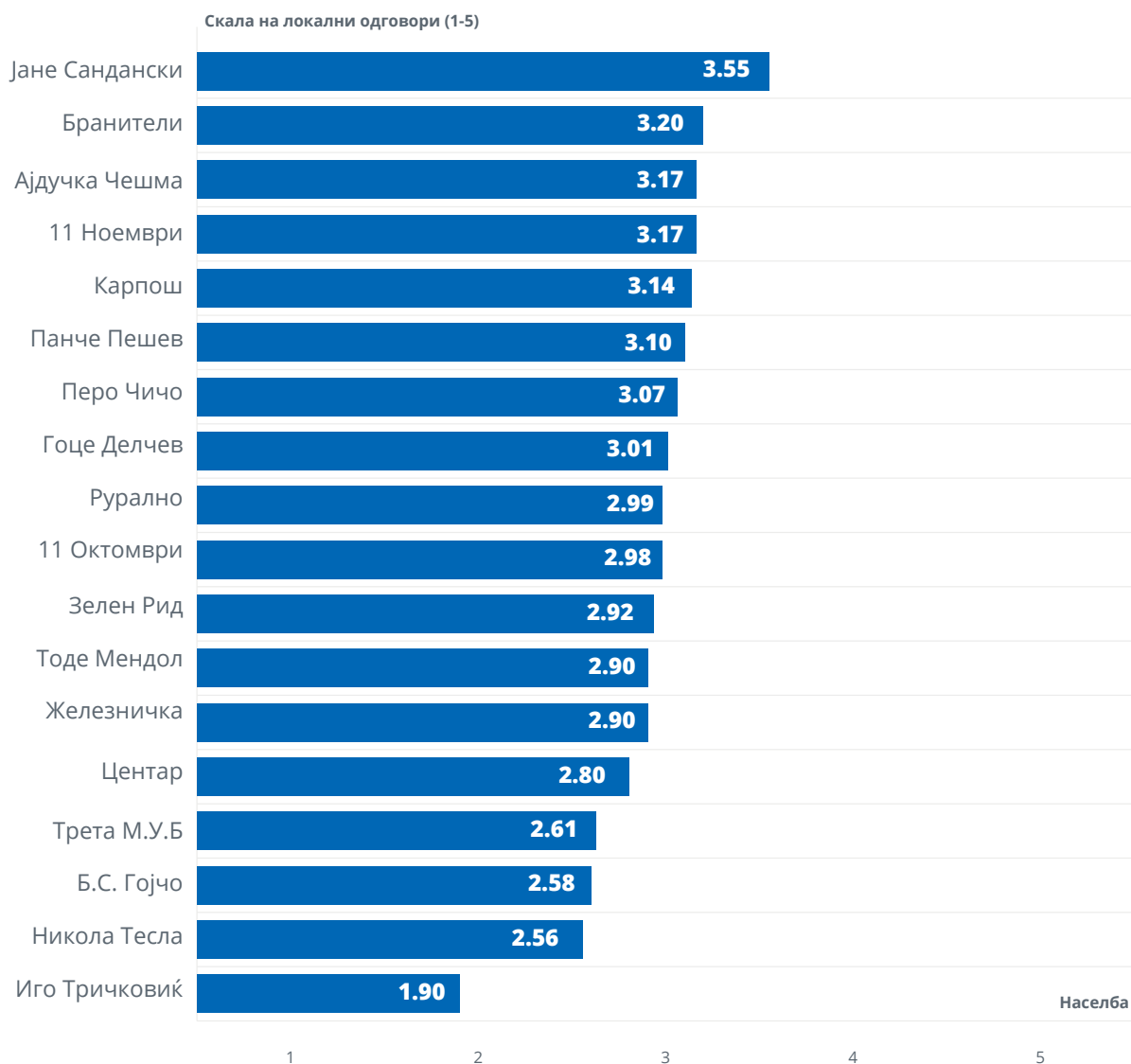
Освен маргинални разлики во однос на возраста и населбата каде живеат, не се најде јасна асоцијација меѓу социодемографските карактеристики на испитаниците и нивните ставови кон делотворноста на локалните одговори кон нетолеранцијата и омразата.

Истражувањето откри дека младите на возраст меѓу 15-34 години имаат тенденција да се попозитивни околу делотворноста на локалните власти, училиштата и верските институции во спречување на нетолеранцијата и омразата отколку постарите жители на Куманово. Во просек, младинските групи го оценија локалниот одговор на овие прашања со 3.02 на скалата од 1 до 5 скала, во споредба со 2.86 кај оние на возраст од 35-69 години. Повторно, исклучок од овој тренд беше воочен кај оние меѓу 20-24 години, кои покажаа најмалку доверба во делотворноста на локалните одговори на нетолеранцијата и омразата, со 2.59 (Фигура 9).

Фигура 09 Скала на локални одговори на жителите за тоа колку добро локалните власти, школите и верските заедници се соочуваат со општествени проблеми како што се нетолеранцијата и омразата, по возраст, 2020

- Иако повеќето населби беа доста рамномерно поделени во нивните ставови кон делотворноста на локалните мерки и активности за спречување на нетолеранцијата и омразата, некои делови од Куманово до некаде отстапуваат од овој тренд. Вредностите главно се во опсег од 2.56 во Никола Тесла до 3.20 во Бранители, што беше еднакво на пораст од 25%. Сепак, Иго Тричковиќ претставуваше негативен исклучок, со просечен рејтинг од 1.90 и Јане Сандански, како позитивен исклучок со просечна вредност од 3.55 (Фигура 10).

Фигура 10

Скала на локални одговори на жителите за тоа колку добро локалните власти, школите и верските заедници се соочуваат со општествени проблеми како што се нетолеранцијата и омразата, по место на живеење, 2020

- Не беа најдени значајни разлики во ставовите на испитаниците кон делотворноста на локалните одговори кон дискриминацијата, нетолеранцијата и омразата, врз основа на нивниот род, етничка припадност, образование, или тип на населба.

7 Граѓаните на Куманово имаат ограничена свест за телата што се наменети за да превенираат насилен екстремизам во општината

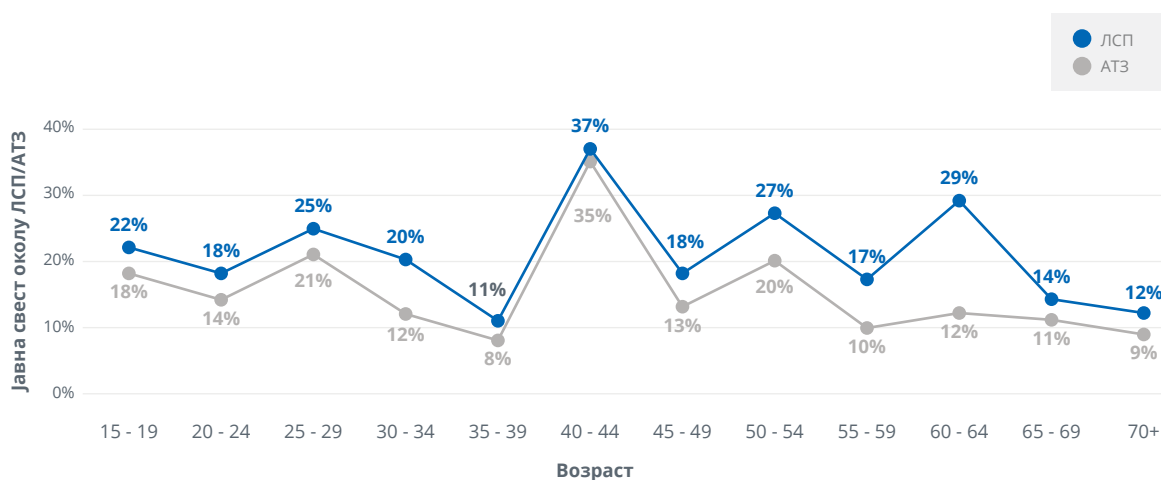
Јавната свест за постоењето и одговорностите на Локалниот совет за превенција (ЛСП) и Акцискиот тим во заедницата (АТЗ) во Куманово е ограничена. Врз основа на одговорите во истражувањето, само 20% од луѓето во општината се запознаени со улогата на ЛСП, а само 16% се запознаени со улогата на АТЗ. Во обата случаи свеста се мери со користење на Ликертова скала од 5 точки, од силно несогласување до силно согласување. Не изненадува тоа што беше најдена корелација меѓу запознаеноста со двете тела, со тенденција поголемата запознаеност со ЛСП да коинцидира со поголема запознаеност со АТЗ.

ЛСП во Куманово е основан во 2008 година, како алатка за зголемување на довербата во органите на редот и институциите на локалната власт. За разлика од бројни други ЛСП ширум државата, кои беа формирани само на хартија, ЛСП во Куманово е целосно оперативен. Телото е во постојана употреба од 2008 година, при што органите на редот и општинските функционери го користат како форум за дискусија за општествените предизвици и за планирање и спроведување активности за превенција. Од друга страна, Акцискиот тим во заедницата е формиран како постојана тематска работна група во рамки на ЛСП во 2019 година како резултат на ангажманот на SCN. Тој има конкретен мандат да го превенира и спречува насилниот екстремизам. Во време кога се спроведуваше ова истражување, АТЗ беше многу блиску до своето основање и не изненадува ограничената јавна свест за ова тело. Сепак, земајќи ги предвид мноштвото активности имплементирани од ЛСП во тек на последните 12 години, може да се очекува дека ќе порасне свеста на јавноста за неговото постоење со тоа што свеста ќе треба да се зајакне. Градењето на јавната свест треба да биде приоритет за локалните чинители бидејќи, како што е наведено во наодот 5, поголемата запознаеност со ЛСП и АТЗ се преточува во повисока отпорност на заедницата во општината.

Социодемографска анализа

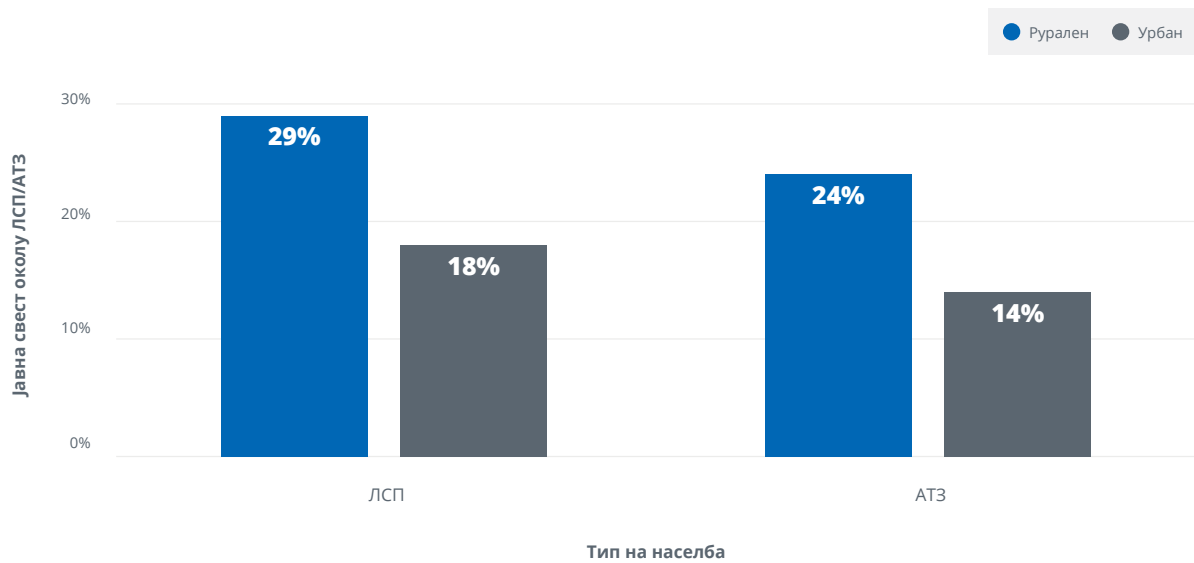
Јавната свест за ЛСП и АТЗ беше ниска меѓу сите социодемографски групи, но беа идентификувани некои разлики врз основа на возраста и типот на населбата на испитаниците.

— Запознаеноста со улогата на ЛСП и АТЗ значително варираше со возраста. Свеста за двете тела меѓу испитаните возрастни групи се протегаше од 8% до 37% за ЛСП и од 9% до 35% за АТЗ. Освен поголемата јавна свест за ЛСП во просек, не беа најдени јасни обрасци што би ја објасниле варијацијата кај свеста меѓу различните возрастни групи (Фигура 11).

Фигура 11 Ниво до кое жителите на Куманово се запознаени со ЛПС и АТЗ, по возраст, 2020

— Поединци што живеат во рурално Куманово имаат умерено повисока свест за постоењето и одговорностите на ЛСП и АТЗ. За обете тела, свеста беше приближно 10 процентни поени повисока во руралните области отколку во урбаните (Фигура 12) .

Фигура 12 Ниво до кое жителите на Куманово се запознаени со ЛПС и АТЗ, по тип на населено место, 2020

— Не беа најдени значајни разлики кај свеста на испитаниците за ЛСП и АТЗ врз основа на нивниот род, етничка припадност, образование или населбата каде живеат.

8 Жителите на Куманово најверојатно би им се обратиле на локалните власти и на полицијата кога би искусиле или посведочиле дискриминација и омраза

Истражувањето укажува дека мнозинството жители на Куманово би се обратиле на локалните власти и органите на спроведување на редот доколку посведочиле или искусиле дискриминација врз основа на личните карактеристики како раса, етничка припадност или вероисповед. Преку отворени прашања, од испитаниците беше побарано да идентификуваат кого би контактирале во случај на инцидент поттикнат од омраза или дискриминација. Најголем дел од лицата ги идентификуваа органите на редот, што опфати 66% од одговорите, по што следеа институциите со 12%. Преостанатите 22% од испитаниците одбраа различни групи, во опсег од разговор со пријателите и семејството, до контактирање на социјалните служби (Фигура 13).

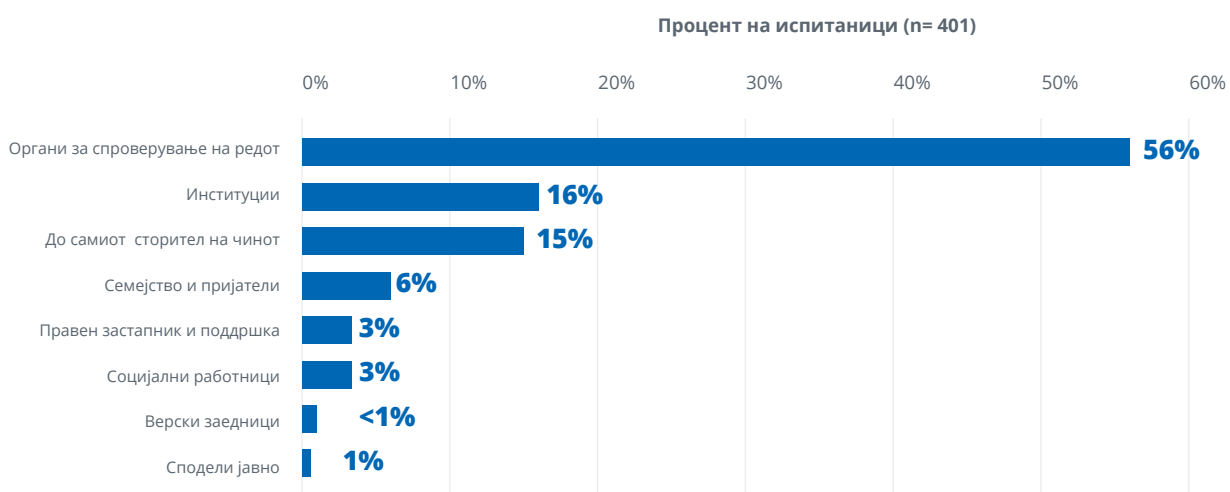
Фигура 13 Ниво до кое жители на Куманово е веројатно да се осврнат на институции или неформални групи кога ќе искушат или посведочат на дискриминација и омраза, 2020

За жал, само 44% од испитаниците дадоа одговор на ова прашање, што го прави извлекувањето на точни заклучоци од наодите многу потешко. Ова најверојатно се должи на чувствителната природа на ова прашање, или на ограниченото лично искуство што испитаниците го имале со омраза и дискриминација. Сепак, овој наод ги поддржува постојните владини насоки и политики дека полицијата е одговорна за справување со сите општествени оплаки од овој вид. Не постои свест ниту кај властите, ниту кај јавноста за вредноста што ја имаат небезбедносните и цивилните чинители во оваа сфера, и придонесот што тие можат да го дадат во превенцијата и спречување на факторите што би можеле да доведат до дискриминација и поларизација.

9 Жителите на Куманово најверојатно би ги контактирале локалните власти и полицијата доколку некој кого познаваат постапува дискриминаторски или со омраза

Испитаниците во истражувањето идентификуваа повеќе чинители што би ги контактирале доколку некој кого го познаваат постапува со омраза или дискриминаторски кон луѓето, врз основа на нивната етничка припадност, раса или вероисповед. Мнозинството поединци кои одговорија на ова прашање (56%) изјавија дека би се обратиле до органите за спроведување на редот во овој случај. По ова следеа 16% кои пријавија дека би ги контактирале институциите на Северна Македонија, иако не беа идентификувани специфични институции. Натamoшни 15% изјавија дека кога би познавале некој кој постапува вака, би разговарале со истото лице лично (Фигура 14). Повторно, поради чувствителната природа на ова прашање и ограниченото искуство на многу лица со ова прашање, само 38% од испитаниците дадоа одговор на истото.

Фигура 14

Ниво до кое жители на Куманово е веројатно да се осврнат на институции или неформални групи кога некој кого знаат се односува на дискриминаторски начин или со омраза, 2020

Како и со Наодот 8, ова натаму ја јакне општата перцепција дека полицијата е одговорна за справување со сите типови „девијантно однесување“ во заедницата, занемарувајќи ја улогата што другите актери, вклучувајќи некои споменати во дијаграмот погоре, може да ја играат врз основа на нивната експертиза или ресурси.

Наредни чекори

Студијата за отпорноста на заедницата во Куманово е едно во низата истражувања што се преземаат како дел од Мрежата на силни градови (Strong Cities Network, SCN) на ISD насочена кон поддршка на програмите за превенција врз основа на податоци во Северна Македонија. Овој извештај има две цели: да даде првични параметри (baseline) на податоци врз чија основа може да се делува, за отпорноста, што државните и локалните власти и невладините чинители можат да ги користат кога ги осмислуваат политиките и активностите; и да служат како првични параметри (baseline) наспроти кои може да се евалуираат ефектите на активностите на АТЗ.

Покрај овој извештај, ISD спроведува две дополнителни истражувања во рамки на својата програма на SCN. Тие секогаш ќе ја анализираат улогата и ефектите на дезинформациите за КОВИД-19 во поларизацијата во Куманово и Северна Македонија. Студијата за Куманово беше инспирирана од согледувањата на членовите на АТЗ дека дошло до пораст на поларизацијата и непријателството меѓу различните заедници во општината. Врз основа на увидите на АТЗ, ISD идентификуваше јаз во истражувањата во оваа област и спроведе проценка на подложност на дезинформации кај населението, како поддршка за активностите за превенција во Куманово. Студијата за Северна Македонија беше инспирирана од истражувањето за Куманово и осмислена со користење на поробусна методологија со цел да овозможи изведување поточни заклучоци и препораки. Овие студии ќе овозможат ISD да ја мери и проценува улогата на дезинформациите во поларизацијата во Северна Македонија и ќе помогне да се информираат и таргетираат практичните активности на SCN.

Како дел од својата Програма на Млади градови, ISD исто така спроведува две студии за отпорноста на младите во Чаир (Скопје) и Гостивар - два члена на SCN во Северна Македонија. Намената на овие податоци ќе биде да го поддржат развивањето на кампањи од страна на младински групи во овие градови, и да дадат доказна основа за општинските чинители да ги разберат поплаките, потребите и мотивациите на младите. Дополнително, овие податоци исто така ќе го поткрепат осмислувањето на политиките фокусирани на младите, како и активностите за спречување на омраза и екстремизам.

ISD планира да ги презентира наодите од сите овие напори пред релевантните државни и локални власти и невладините чинители, вклучувајќи ги и претставниците на меѓународната заедница. Наодите и препораките ќе генерираат доказна основа што ќе ги поткрепи со информации и подобро ќе ги таргетира активностите на SCN и Младите градови, максимизирајќи ги ефектите од програмите, за да донесе реални придобивки за ангажираните заедници и општини.

Анкета 1: Целосна методологија

студија за отпорноста на заедницата во Куманово

Како дел од програма на Западниот Балкан, Мрежата на силни градови (the Strong Cities Network, SCN) спроведе студија за перцепциите на заедницата во Северна Македонија, финансирана од Американскиот Стејт департамент. Проектот на Западен Балкан се стреми да помогне во создавањето на локален Акциски тим во заедницата (АТЗ) во Општина Куманово и да ги поддржи во изготвувањето и спроведувањето на Локален акциски план (ЛАП) за превенција на насилниот екстремизам.

Целта на истражувањето, што ќе биде повторено на крајот на проектот, беше да даде првични вредности (baseline) за активностите на АТЗ со цел да се вреднува способноста на телото да функционира како делотворен механизам за спречување на насилен екстремизам во Куманово. Истражувањето за оваа студија е поделено во два дела: првиот ја мери перцепцијата на заедницата за омразата и екстремизмот во општината и одговорот на локалните власти на ова поле, а вториот ја мери отпорноста на населението кон радикализација.

Истражувањето за утврдување на првичните вредности (baseline) беше спроведено меѓу 10 и 25 февруари 2020 година, за целите на SCN, од страна на Институтот за политички истражувања - Скопје (ИПИС), истражувачка фирма со седиште во Скопје, Северна Македонија. За студијата, ИПИС анкетираше непристрасен, репрезентативен примерок од општината, собирајќи 1,052 валидни (целосни) одговори од жители на возраст од 15 години и постари. Податоците беа собрани по пат на телефонски интервјуа, од кои 797 беа спроведени на македонски, а 255 на албански јазик.

Овој опис за методологијата се состои од шест дела што ги оцртуваат карактеристиките на примерокот, модалитетот на истражувањето, инструментот на истражувањето (прашалникот), диспозиција и прилагодување на примерокот, процедурите за третирање на податоците што недостасуваат, како и некои од ограничувањата на оваа студија. Комплетен примерок на инструментот на истражувањето (прашалникот) користен во оваа студија е исто така вклучен, како Анекс 2.

1. Карактеристики на примерокот

За да се осигури дека телефонските интервјуа резултираат со множество податоци што се непристрасни и репрезентативни за населението, испитаниците беа селектирани по случаен избор од стратифициран примерок, со земање на случајни примероци во три фази. Со цел обезбедување на доволно голем примерок, ИПИС доби инструкции да собере 1,100 одговори користејќи ја оваа метода. За да се креира примерокот, беше употребен следниов процес:

- 1 Рамката на примерокот беше стратифицирана во согласност со големината на населението во различните делови во општината. Рамката на примерокот за општина Куманово се состоеше од 110 стратуми (слоеви), еквивалентни на избирачките места што се користат за време на изборите.
- 2 За секое телефонско интервју, беше користена методата „случајност пропорционална на големината“ со цел да се да се селектира стратум (слој) по случаен избор од рамката на примерокот земајќи ја густината на населението како фактор во случајноста на селекцијата.
- 3 Во рамки на стратумот (слојот), преку едноставно случајно избирање на примерокот се селектираат телефонските броеви за интервјуирање.

2. Модалитет(и) на анкетирање

ИПИС го спроведе истражувањето на македонски и на албански јазик, користејќи телефонски интервјуа. За овој процес беа ангажирани десет попишувачи/анкетари, надгледувани од страна на два контролори и еден раководител на проектот. За да се обезбеди квалитет на прибраните податоци, беа одбрани искусни попишувачи/анкетари со универзитетско образование од области компатибилни со темата на истражувањето. И на контролерите и на попишувачи потоа им беше дадена дополнителна обука за регионалните специфики и социодемографските карактеристики на популацијата од интерес, плус барањата во однос на прибирањето податоци за студијата и за инструментот на истражувањето (анкетата) што ќе го користат.

За немакедонските заедници во Куманово, беа ангажирани соодветни попишувачи од други етнички групи, за да се ублажат евентуалните јазични бариери или јазовите во комуникацијата што би произлегле од непознавањето на културните специфики или автентичноста.

3. Инструмент за истражувањето (анкета)

Анкетата користена во оваа студија се состои од 30 прашања и содржи мешавина на прашања изготвени специфично за оваа студија разработени од страна на SCN, и едно етаблирано атитудинално мерење, BRAVE-14. Истражувањето се фокусира на две области на интерес: свеста и ставовите кон насилниот екстремизам и превенцијата во Куманово, како и генералната отпорност на заедницата кон омраза и екстремизам. Примерок од анкетата може да се најде во Анекс 2.

Демографија

Првото поглавје од истражувањето ги доловува социодемографските податоци на испитаниците и беше додадено за да овозможи идентификација на разликите и поврзаноста меѓу групите, врз основа на нивните лични карактеристики. Од особен интерес за оваа студија беа родот, возраста и етничката припадност на испитаниците. Додадено беше и детално поглавје за демографијата за да обезбеди репрезентативност на примерокот и да дозволи пост-стратификациско прилагодување, доколку е неопходно.

Свест и ставови кон насилниот екстремизам и превенцијата во Куманово

Вториот дел од прашалникот ги истражува свеста и ставовите кон насилниот екстремизам и превенцијата во Куманово. Тој се состои од седум прашања со одговори на Ликертова скала од пет точки, и две отворени прашања, при што сите се разработени од страна на вработените на SCN и обмислени конкретно за проектот. Во сферите од интерес спаѓаат: степенот до кој локалните власти и институциите имаат делотворно одговорено кон омразата и екстремизмот во заедницата; генералната свест за воспоставените структури за превенција во Куманово; и личните искуства на испитаниците со инциденти поврзани со омраза и дискриминацијата во нивните лични животи, и нивната реакција кон тие инциденти.

Градење отпорност кон насилниот екстремизам (BRAVE-14)

Завршниот дел од истражувањето го користи „BRAVE-14“ за мерење на ризикот и заштитните фактори присутни во населението, за отпорност кон насилен екстремизам.¹⁴ BRAVE-14 беше разработен и потврден за користење со млади лица/групи од страна на Институтот Alfred Deakin за граѓанство и глобализација, при универзитет Deakin, и Центарот за истражување на отпорноста, при универзитетот Dalhousie. Иако не е ригорозно потврден за сите старосни групи, BRAVE-14 е успешно користен за да се определи отпорноста кај постарите популации. Мерењето се состои од искази со 14 куси ставки, за кои од испитаниците се бара да одберат одговор на Ликертова скала на согласност од 5 точки (одговори), при што збирот од тие резултати ја означува севкупната отпорност. Овие искази од 14 ставки се прилагодени на контекстот на Северна Македонија, а беа направени и неколку преформулации за да се олесни преводот на македонски и на албански јазик. Овие 14 точки (одговори) ги истражуваат ставовите на испитаникот низ пет аспекти на отпорноста:

- 1 **Културен идентитет и поврзаност:** Ова го покрива познавањето на сопственото културно наследство, практики, верувања, традиции, вредности и норми; познавање на „мејнстрим“ (најраспространетите, вообичаените) културни практики, верувања, традиции, вредности и норми доколку тие се разликуваат од „сопственото“ културно наследство; степенот до кој испитаникот има чувство на гордост за сопствената култура; чувство на вкотвување во своите културни уверувања и практики; перцепција дека сопствената култура е прифатена од пошироката заедница; и чувство дека може да ја сподели својата култура со другите.
- 2 **Капитал за премостување:** Ова е поврзано со доверба и верба во луѓето од другите групи (заедници); поддршка за и од луѓето од други групи; сила на врските со луѓето надвор од својата група; перцепција дека испитаникот ги има вештините, знаењето и довербата да се поврзе со други групи; степенот до кој испитаникот ја вреднува хармонијата меѓу групите; и активен ангажман со луѓето од други групи.
- 3 **Капитал на поврзување:** Ова ја покрива довербата и вербата во владата и авторитетите; довербата во организациите во заедницата; перцепцијата дека испитаникот ги поседува вештините, знаењето и ресурсите за да ги исползува институциите и организациите надвор од својата локална заедница; и способноста да се придонесе или да се влијае врз политиките и одлуките што се донесуваат во врска со сопствената заедница.
- 4 **Однесувања поврзани со насилство:** Ова ја опфаќа волјата да се зборува јавно против насилството; да се спори/спротивстави на користењето насилство од страна на другите; и да се отфрли насилството како легитимно средство за разрешување конфликт.
- 5 **Уверувања поврзани со насилство:** Ова го истражува степенот до кој насилството се гледа како нешто што дава статус и почитување; и степенот до кој насилството се нормализира или толерира во заедницата. Трите точки поврзани со овој аспект на отпорноста имаат обратни тежински вредности.¹⁵

¹⁴ M. Grossman and M. Ungar (2017) Understanding Youth Resilience to Violent Extremism: A Standardised Research Measure, <https://static1.squarespace.com/static/5aebdc1dcc8fedda5a5815bb/t/5b20c64d70a6adcf82c304dd/1528874577754/Understanding+Youth+Resilience+to+Violent+Extremism+-+the+BRAVE-14+Standardised+Measure.pdf>

¹⁵ Resilience Research Centre (2020) 'BRAVE Research Tool: Background', <https://brave.resilienceresearch.org/background/>

Табела 1 ги споредува параметрите на населението за општина Куманово со неприлагодените и прилагодените дистрибуции на примерокот за оваа студија.

	Валиден N*	Вкупно неприлагодено **	Вкупно прилагодено **	Параметар**
Род				
Женски	507	48%	50%	50%
Машки	545	52%	50%	50%
Возраст				
15 - 19	77	7%	6%	6%
20 - 24	86	8%	8%	8%
25 - 29	82	8%	8%	8%
30 - 34	79	8%	9%	9%
35 - 39	90	9%	9%	9%
40 - 44	99	9%	9%	9%
45 - 49	93	9%	9%	9%
50 - 54	82	8%	9%	9%
55 - 59	88	8%	8%	8%
60 - 64	81	8%	7%	7%
65 - 69	87	8%	6%	6%
70+	108	10%	11%	11%
Етничка припадност				
Албанска	255	25%	25%	25%
Македонска	747	71%	62%	61%
Друга	50	5%	13%	14%
Највисоко ниво на образование				
Незавршено основно	41	4%	6%	6%
Основно	219	21%	28%	28%
Средно	607	58%	51%	50%
Високо	185	18%	16%	16%
Тип на населено место				
Урбано	826	79%	79%	79%
Рурално	226	22%	21%	21%

	Валиден N*	Вкупно неприлагодено**	Вкупно прилагодено**	Параметар**
Neighbourhood				
Железничка	15	1%	1%	1%
11 Октомври	58	6%	6%	6%
11 Ноември	55	5%	5%	5%
Никола Тесла	48	5%	5%	5%
Гоце Делчев	58	6%	5%	5%
Зелен рид	16	2%	2%	2%
Јане Сандански	14	1%	1%	1%
Тоде Мендол	122	12%	12%	12%
Бранители	68	7%	6%	6%
Трета МУБ	53	5%	5%	5%
Карпош	55	5%	5%	5%
Иго Тричковиќ	16	2%	2%	2%
Перо Чичо	57	5%	6%	6%
Ајдучка чешма	14	1%	2%	2%
БС Гојчо	58	6%	5%	5%
Центар	74	7%	7%	7%
Панче Пешев	45	4%	4%	4%
Рурални***	226	22%	21%	21%

*N=1,052.

**Процентите немаат збир од 100% поради заокружувањето.

***Руралните населби не се расчленети во студијата, туку ги вклучуваат: Умин дол, Ново село, Љубодраг, Черкезе, Режановце, Бедиње, Горно Коњаре, Долно Коњаре, Лопате, Речица, Табановце, Четирице, Карабичане, Сушево, Сопот, Романовце, Брзак, Агино село, Доброшане, Проевце, Шупли камен, Пчиња, Винце, Студена Бар и Вак'в.

ТАБЕЛА 01

Споредба на тежински и нетежински податоци со параметрите на населението за општина Куманово.

Маргина на грешка

Заводот за статистика на Северна Македонија проценува дека населението на Куманово изнесува меѓу 90,000 и 95,000. Горната проценка беше употребена за пресметка на примерокот. Грешката при земањето на примерок за неприлагодената верзија на оваа студија беше 3.00% со ниво на доверба од 95%. Поради зголемените варијанси предизвикани од по-стратификациското воведување тежински коефициенти, во податоците беше воведена проценка на единка варијација од 1.26. Врз основа на Кишовата формула за приближна ефективна големина на примерок, ова ја зголеми проценетата маргина на грешка при земањето на примерок во оваа студија до +/- 3.38% на ниво на доверба од 95%.²⁰

	N =	Грешка при земање примерок **
Големина на неприлагоден примерок	1,052	3.00%
Приближна ефективна големина на примерок*	835	3.38%

*Deff = 1.26.

**95% ниво на доверба.

ТАБЕЛА 02 Споредба на тежински и нетежински податоци со параметрите на населението за општина Куманово.

²⁰ Displayr (2020) 'Design effects and effective sample size', April, https://docs.displayr.com/wiki/Design_Effects_and_Effective_Sample_Size

5. Податоци што недостигаат

Како што може да се очекува за студија со оваа големина, податоците што недостигаат преку неодговарање беа воочени кај повеќе прашања. Обемот на податоци што недостигаат варираше од едно од друго прашање, како што варираа и веројатните причини зошто ова се случува. Објаснувањата за неодговарање на некое прашање како и SCN процедурите за третирање на податоците што недостасуваат се наведени подолу. Сите статистички процедури се спроведени во IBM SPSS.

Градење отпорност против насилниот екстремизам (BRAVE-14)

Процентот на вредности што недостигаат во четиринаесетте варијабли што го сочинуваат BRAVE-14 се движи меѓу 2 и 9%. Вкупно 374 од 1,103 одговори беа нецелосни. ИПИС пријави дека кога некои ставки биле неодговорени, тоа било зашто испитаниците не биле сигурни, или не го знаеле својот став кон исказот во време на истражувањето. Надвор од ова, не може да се воочи некоја причина што би ги објаснила вредностите што недостасуваат во множеството податоци или да сугерираат дека нивното отсуство зависи од самите вредности или од некоја друга варијабла. Како резултат, SCN се определи да ги третира овие податоци како „недостигаат целосно, случајно“ (Missing Completely at Random, MCAR).

BRAVE-14 е композитна скала што на испитаниците им доделува индекс/вредност на отпорноста со резултат меѓу 14-70, па оттука неодговарањето не може да се игнорира без сериозно да влијае врз прецизноста на мерењето. Врз основа на претпоставката дека податоците се MCAR, беше користена методологија со две фази, за вредностите што недостигаат да се третираат со пристап на импутација за да се задржи што е можно поголем дел од множеството податоци.

- 1 Одговорите каде недостигаа повеќе од три варијабли од BRAVE-14 беа идентификувани и отстранети и од мерењето и од остатокот на множеството податоци, со бришење на прашалниците каде недостигаа податоци (listwise deletion). Ова отстрани 4.62% од одговорите, намалувајќи ја големината на множеството податоци од 1,103 на 1,052 валидни случаи.
- 2 Како ординална скала, потоа беше одбрана двонасочна медијална импутација за да се проценат преостанатите вредности и да се образложат и личниот и ефектот на ставката врз заменетите одговори.²¹
- 3 Конечно, се употреби Тестот на Левене (Levene's Test), за да се валидира множеството податоци добиено како резултат, и да се потврди дека импутираните вредности не продуцирале значителна разлика кај варијансата на севкупните резултати на отпорноста ($F = .005$, $p = .945$).

Свест и ставови кон насилниот екстремизам и превенцијата во Куманово

Процентот на податоци што недостигаа од Ликертовите скали варираше меѓу 8 и 19%, а 56 и 63% за отворените прашања. Свкупно, од 1,103 случаи, 596 од одговорите од скалата од Ликертов тип и 882 од отворените прашања беа некомплетни. Неодговарањето на некои од прашањата беше главно објаснето со два фактори. Прво, дека некои од испитаниците одбрале да не одговорат на прашањето на кое не го знаеле одговорот, или немале искуство од прва рака. Ова е поддржано со високиот процент на податоци што недостасуваат кај прашањата поврзани со тоа како се реагира на омразата и на дискриминацијата во училиштата и верските институции. Второ, чувствителноста на отворените прашања кои го истражуваат искуството на испитаниците, и нивната реакција, кон омразата и дискриминацијата почувствувано од страна на припадниците на пошироката јавност и на луѓето кои тие лично ги познаваат.

И за скалите од Ликертов тип и за отворените прашања, не можеше да се најде системска врска меѓу склоноста и вредностите на податоците што недостасуваа и беа набљудувани/воочени. Оттука, SCN исто така одбра да ги третира тие вредности како MCAR. Во овој случај, бидејќи вредностите не припаѓаа на композитна скала, беше одлучено дека не се потребни натамошни дејствија за осврт на податоците што недостасуваат, освен бришењето на податоци од незавршените прашалници (listwise deletion) применето на множеството податоци за BRAVE-14.

²¹ | Eekhout et al. (2014) 'Missing data in a multi-item instrument were best handled by multiple imputation at the item score level', Journal of Clinical Epidemiology, 67/3, <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/42143216/chapter+3%3A+Handling+missing+data+in+a+multi-item+questionnaire.pdf>

6. Ограничување на студијата

Природата на оваа студија и програмската работа на SCN во Куманово има разновидни предизвици за точно да се измерат перцепциите на заедницата во општината и да се евалуира влијанието на АТЗ. Овие предизвици и ограничувања се наведени во табелата подолу заедно со пристапот на SCN за нивно ублажување.

Фактор	Ризик / Ограничување	Ублажување
Погрешно пријавување на ставовите на испитаниците	<p>Потпирање на самопријавените ставови, наместо на воочените однесувања</p> <p>Погрешно пријавување (изјаснување) поради чувствителноста на темата на истражувањето</p>	<p>Можно е само делумно ублажување</p> <p>Користење на скалата BRAVE-14 со прашања врзани околу факторите на отпорност што се помалку чувствителни</p> <p>Атитудинални прашања/ прашања поврзани со свеста, ревидирани во смисла на нивната културна чувствителност и обмислени да одбегнат експлицитна референца кон екстремизмот</p>
Трета страна ги собира податоците	<p>Не може да се гарантира веродостојноста на податоците</p>	<p>Избор на изведувач по строги процедури на проверка (vetting) и набавки</p> <p>Локалните координатори на SCN се опсежно консултирани во процесот на селекција</p>
Репрезентативност на примерокот	<p>Пристрасност при одбирањето, поради нерамнотежа меѓу примерокот во истражувањето и населението</p> <p>Застарени социодемографски параметри за населението</p> <p>Потенцијална закана за надворешната валидност, бидејќи младите на возраст под 14 години не можеше да се анкетираат, поради правни, етички и финансиски причини</p>	<p>Индивидуални испитаници случајно избрани со користење на случаен избор на примерок во три фази</p> <p>Беше извршено статистичко тежинско прилагодување за да се коригира нерамнотежата. Параметри на населението конструирани со референцирање на повеќе извори</p> <p>BRAVE-14: Беше спроведено статистичко прилагодување за да се третираат податоците што недостасуваат, со користење на бришење на непотполните внесови (listwise deletion) и двонасочната импутација по медијана</p> <p>Прашања за свеста или атитудинални прашања: не е возможно да се ублажат</p>

Фактор	Ризик / Ограничување	Ублажување
<p>Статистичко прилагодување на податоците (тежинско прилагодување и импутација)</p>	<p>Предизвикува потенцијални закани за интерната валидност</p> <p>Намалена точност на податоците преку дисторзија на варијансите, стандардната девијација и стандардната грешка</p> <p>Неможност да се контролира, зашто непознати варијабли може да внесат непредвидени предрасуди/отклони</p>	<p>Одбрани статистички методи што ја намалуваат заканата по интерната валидност</p> <p>Тестови по статистичките прилагодувања и паралелни анализи на првичните податоци, спроведени за да се провери дивергенцијата на оригиналните и на документираните множества податоци</p> <p>Земен е голем примерок, за да се намалат ефектите врз точноста на податоците</p> <p>Прилагодените и неприлагодените податоци се достапни за споредба</p>
<p>Дефиниција на отпорност</p>	<p>Дефиницијата и својствата поврзани со отпорноста и натаму се оспоруваат</p>	<p>Скалата BRAVE-14 е селектирана врз основа на опсежно ревидирање на достапните истражувања и анкетни скали</p>
<p>Репрезентативност на примерокот</p>	<p>Долгорочното влијание на АТЗ на ниво на заедницата реалистично ќе се појави во тек на неколку години; по завршувањето на оваа фаза на работа на SCN и по спроведување на завршното истражување</p> <p>Теорија на промена осмислена да ги следи АТЗ во тек на 3-годишната примена на ЛАП</p> <p>КОВИД-19 сериозно го одложи спроведувањето на ЛАП</p>	<p>Можно е само делумно ублажување</p> <p>Се очекува извесна промена на ставовите на ниво на заедница, но мала и ограничена на специфични под-популации</p> <p>Да се спроведат одделни евалуации за поголемите активности од ЛАП</p> <p>Силно се препорачува долгорочно следење</p>

ТАБЕЛА 03 Потенцијални ризици и фактори за ублажување

Анекс 2: Прашалник/анкета

Демографија

1 Вашиот род?

- I. Машки
- II. Женски

2 Колку години имате?

I. 15-19	VII. 45-49
II. 20-24	VIII. 50-54
III. 25-29	IX. 55-59
IV. 30-34	X. 60-64
V. 35-39	XI. 65-69
VI. 40-44	XII. 70+

3 Која е Вашата етничка припадност?

- I. Македонска
- II. Албанска
- III. Друго

4 Образование?

- I. Незавршено основно
- II. Основно
- III. Средно
- IV. Високо

5 Село или град?

- I. Село
- II. Град

6 Во која населба живеете? (Отворени прашања)

- I. Железничка
- II. 11 Октомври
- III. 11 Ноември
- IV. Никола Тесла
- V. Гоце Делчев
- VI. Зелен рид
- VII. Јане Сандански
- VIII. Тоде Мендол
- IX. Бранители
- X. Трета МУБ
- XI. Карпош
- XII. Иго Тричковик
- XIII. Перо Чичо
- XIV. Ајдучка чешма
- XV. БС Гојчо
- XVI. Центар
- XVII. Панче Пешев
- XVIII. Некоја рурална населба

Свест и ставови за насилниот екстремизам и превенцијата во Куманово

Ќе ви набројам неколку тврдења за кои треба да изберете еден од следниве одговори: целосно се согласувам, донекаде се согласувам, ниту се согласувам ниту не се согласувам, донекаде не се согласувам, целосно не се согласувам

- 1 Локалната власт сериозно ги сфаќа социјалните проблеми во општината.
- 2 Локалната власт работи еднакво во интерес на сите заедници во Куманово.
- 3 Во рамки на училиштата, социјалните проблеми како што се појава на дискриминација, нетолеранција или омраза се третираат на ефикасен начин.
- 4 Во рамки на верските институции (цркви, џамии, синагоги и сл.) социјалните проблеми како што се дискриминација, нетолеранција и омраза се третираат на ефикасен начин.
- 5 Запознаен сум за постоењето и одговорностите на „Локалниот совет за превенција“ во Куманово.
- 6 Запознаен сум за постоењето и одговорностите на „Акцискиот тим во заедницата,“ односно постојаната тематска работна група за екстремизам во Куманово.
- 7 Во мојата општина има недостаток на толеранција за припадници на различни етнички, религиозни и други групи.
- 8 Имам лично искуство или сум бил/а сведок на расна, етничка, религиозна или друг вид на дискриминација или омраза.
- 9 Кому би му се обратиле доколку сте искусиле или сте биле сведок на расна, етничка, религиозна или друг вид на дискриминација или омраза? (Отворено прашање)
- 10 Кому би му се обратиле доколку сте загрижени дека некој Ваш пријател или член на семејството искажува расна, етничка, религиозна или друг вид на дискриминација или омраза кон други луѓе? (Отворено прашање)

Градење на отпорност против насилниот екстремизам (BRAVE-14)

Ќе ви набројам неколку тврдења за кои треба да изберете еден од следниве одговори: целосно се согласувам, донекаде се согласувам, ниту се согласувам ниту не се согласувам, донекаде не се согласувам, целосно не се согласувам

- 1 Во животот се водам според моите традиции, обичаи и културен идентитет
- 2 Им верувам на властите, односно на службите за безбедност и воспоставување на ред и мир.
- 3 Генерално, им верувам на луѓето од другите заедници.
- 4 За мојата заедница е прифатливо дека младите луѓе може да користат насилство за решавање на проблеми.
- 5 Подготвен/а сум јавно да зборувам против насилство.
- 6 Чувствувам дека имам поддршка и од луѓе од други заедници.
- 7 Редовно разговарам со луѓе со различна етничка, верска или друга припадност
- 8 Подготвен/а сум да го осудам насилното однесување на одредени луѓе од мојата заедница.
- 9 Имам доверба кога комуницирам со властите.
- 10 Чувствувам дека моето мислење се зема во предвид кога комуницирам со властите.
- 11 За мене е важно да се одржат традициите, обичаите и другите културни вредности.
- 12 Насилството ми помага за да стекнам почит од другите.
- 13 Ги знам моите традиции, обичаи, верувања и културни вредности.
- 14 Кога се однесувам насилно, тоа ми помага да покажам колку сум силен.

ISD | Powering solutions
to extremism
and polarisation

